

Stödet till jordbruket
och livsmedelsindustrin
i norra Sverige 1993/94

Rapport 1992:36

SAMMANFATTNING

Regeringen uppdrog i juni 1992 åt Jordbruksverket att göra en översyn av beräkningsmodellen och beräkningsunderlaget för stödet till jordbruket i norra Sverige. Verket skulle vidare studera konsekvenserna av en övergång till alternativa stödformer.

Utvecklingen i stödområdet under perioden 1989-1991 skiljer sig något från genomsnittet för Sverige. Minskningen av åkerarealen var mindre än för riket i övrigt samtidigt som antalet svin ökade i stödområdet medan hela landet uppvisade en minskning. Antalet mjölkkor minskade något mindre och antalet övriga nötkreatur ökade något mer än i resten av landet.

De beräkningar som SJV utfört visar att stödnivån inom jordbruket kan sänkas något om hänsyn endast tas till avregleringens effekter på lönsamheten.

Om däremot lönsamheten i stödområdena skall hållas oförändrad mellan 1989/90 och 1992 pekar beräkningarna mot ett ökat stödbehov för mjölk och nötkött. För produktion av griskött och smågrisar tyder beräkningarna inte på någon lönsamhetsförsämring.

SJV har som grund för förslaget till stödnivå under 1993/94 förutom modellkalkyler bl a beaktat strukturutvecklingen och det aktuella marknadsläget. Verket föreslår att stödet till jordbruket och livsmedelsindustrin i norra Sverige skall vara oförändrat 1993/94 jämfört med 1992/93. Kostnaden beräknas uppgå till 971 milj kr. Om stödbehovet beräknas utifrån förutsättningen oförändrad lönsamhet uppgår kostnaden till 1 044 Mkr. Om endast avregleringens effekter på lönsamheten beaktas blir kostnaden 863 Mkr. En alternativ beräkning av avregleringens effekter ger en kostnad på 953 Mkr.

Enligt uppdraget skall SJV också utreda konsekvenser av alternativa stödformer. Den genomgång som verket gjort visar att en övergång ifrån prisstöd till areal- och/eller djurbidrag skulle medföra höga stöd per ha resp per djur. En sådan förändring skulle dessutom innebära en omfördelning mellan olika producenter beroende på skillnader i avkastningsnivå och djur-/arealinnehav.

Utredningsavdelningen

Roland Sten

Lars Augustsson

Marianne Johansson

Per Persson

STÖDET TILL JORDBRUKET OCH LIVSMEDELSINDUSTRIN I
NORRA SVERIGE 1993/94

		Sid
1	Inledning	1
1.1	Uppdraget	1
1.2	Stödet till jordbruket i norra Sverige	2
2	Redovisning av utvecklingen i stödområdena och jämförelse med riket i övrigt	4
2.1	Strukturen i jordbruket	4
2.2	Jordbruksföretagens inkomster	7
2.3	Livsmedelsindustrin	8
2.3.1	Mejerier	8
2.3.2	Slakterier	9
3	Stödberäkningar för jordbruket	11
3.1	Utgångspunkter för beräkningarna	11
3.1.1	Uppdraget	11
3.1.2	Möjligheten att ta hänsyn till andra verksamheter	11
3.1.3	Effekter av avregleringen	12
3.1.4	Modellberäkningar jämfört med faktiskt underlag	13
3.2	Beskrivning av modellen	15
3.2.1	Grundmodellen	15
3.2.2	Förändringar i modellberäkningarna	16
3.2.3	Genomgång av beräkningsunderlaget	17
3.2.4	Beräkningsresultat	19
3.3	Kalkyler för andra produktionsgrenar	24
3.3.1	Slaktsvin (grisköttsproduktion)	24
3.3.2	Suggor (smågrisproduktion)	25
3.3.3	Getskötsel	26
3.3.4	Äggproduktion	26
3.3.5	Potatisodling	27
3.4	Lönsamhetsutvecklingen i sammandrag	28
4	Stödberäkningar för förädlingsindustrin	30
4.1	Utgångspunkter för beräkningarna	30
4.2	Beräkningsresultat	30

5	Förslag till stöd och beräkning av kostnader	32
5.1	Inledning	32
5.2	De olika produktionsgrenarna	33
5.3	Förslag till stöd för 1993/94	35
5.4	Kostnader för stödet 1991/92-1993/94	36
6	Former för stöd	38
6.1	Regionala stöd i EG	38
6.2	Beskrivning av olika stödformer	39
6.2.1	Produktionsstöd	39
6.2.2	Produktionsfaktorstöd	40
6.2.3	Inkomststöd	43
6.2.4	Stöd till diversifiering av verksamhet	43
6.2.5	Övriga stödformer	44
6.3	Konsekvenser av en övergång till alternativa stödformer eller kombinationer av stöd	45
6.3.1	Utbetalning av pristillägg i form av djurbidrag	45
6.3.2	Utbetalning av prisstöd i form av arealbidrag	48
6.4	Diskussion	51

Bilaga 1

STÖDET TILL JORDBRUKET OCH LIVSMEDELSINDUSTRIN I NORRA SVERIGE

- Översyn av beräkningsmodellen
- Förslag till stöd 1993/94
- Stödformer

1 Inledning

1.1 Uppdraget

Regeringen uppdrog i juni 1992 åt Statens jordbruksverk (SJV) att göra en översyn av beräkningsmodellen och beräkningsunderlaget för stödet till jordbruket i norra Sverige inför budgetåret 1993/94. Detta uppdrag följer riksdagens beslut om vissa jordbrukspolitiska frågor (prop 1991/92:96, JoU15).

Den modell som har använts för att beräkna stödets nivå utarbetades ursprungligen med syfte att kompensera för merkostnader för produktion jämfört med mellersta Sverige. Stödet skall emellertid enligt 1990 års livsmedelspolitiska beslut kompensera för lönsamhetsförsämringar i stödområdet till följd av reformen. Kopplingen till Mellansverige har således upphört och det är numera lönsamheten i stödområdet vid olika tidpunkter som skall jämföras. Syftet med beräkningarna skall således vara dels att visa lönsamhetsförändringar, dels att urskilja reformens effekter från andra effekter på lönsamheten. SJV skall enligt uppdraget se över modellen och beräkningsunderlaget mot bakgrund av det nya syftet.

SJV skall också överväga om ett beräkningsunderlag baserat på verkliga data är mer lämpligt att ligga till grund för beräkningarna än s k typföretag.

Vidare bör i högre utsträckning hänsyn tas till den totala inkomst- och kostnadsbilden för företaget om en ökad helhetssyn på företagen enligt riksdagens önskemål skall kunna nås.

Förutom översyn av modell och beräkningsunderlag innebär uppdraget att SJV skall lämna ett förslag till stödnivå för budgetåret 1993/94.

Som ett underlag för omställningskommissionen skall SJV vidare penetrera företagsmässiga, strukturella och administrativa konsekvenser av en övergång till stöd relaterade till produktionsmedel, t ex areal- eller djurbidrag. För- och nackdelar med olika stödtyper och kombinationer av stöd skall redovisas. Analysen bör omfatta såväl prisstöd som andra typer av stöd.

Uppdraget skall redovisas senast den 1 december 1992.

1.2 Stödet till jordbruket i norra Sverige

I 1990 års livsmedelspolitiska beslut ändrades motiven för stödet till jordbruket i norra Sverige (prop. 1989/90:146, 1989/90:JoU25). Den nya livsmedelspolitiken "skall bidra till en regional utjämning av sysselsättning och välfärd. Genom en väl differentierad jordbruksproduktion i landet bidrar jordbruket till möjligheten att bevara en varierad och levande landsbygd. Särskilda insatser bör göras för glesbygden". Förutom produktion av livsmedel bidrar jordbruket till att upprätthålla sysselsättning och samhällsstruktur. I beslutet betonades jordbrukets roll för livsmedelsberedskapen och odlingslandskapet.

I den regionalpolitiska målsättningen för den nya livsmedelspolitiken finns inte längre något explicit produktionsmål. Avregleringen kan emellertid leda till att priserna och därmed lönsamheten på vissa jordbruksprodukter faller. 1990 års beslut innebär att sådana lönsamhetsförsämringar inte i nämnvärd grad skall tillåtas slå igenom i jordbruket i norra Sverige. Därmed undantas i princip norra Sverige från den produktionsanpassning som följer av den livsmedelspolitiska reformen.

I beslutet framhölls också vikten av kompletterande sysselsättning. Jordbruk kombinerat med andra verksamheter bidrar till att upprätthålla en varaktig sysselsättning och inkomst vid företagen i regionen. Enligt beslutet skall även fortsättningsvis ett riktat prisstöd användas som medel för att uppnå det regionalpolitiska målet. Detta skall kompletteras med insatser för att stimulera framväxten av ekonomiskt realistiska kombinationsverksamheter till jordbruket.

Stödet till jordbruket i norra Sverige utgår i huvudsak som pristillägg på mjölk och kött samt som djurbidrag. Djurbidragen tillkom 1989 efter en GATT-överenskommelse som innebar att pristilläggen "frystes".

Stöd utgår även i form av djurbidrag till smågrisproduktion, getskötsel och äggproduktion samt i form av arealbidrag till potatisodling. Dessutom utgår ett kostnadstillägg till mejerier, slakterier och äggpackerier för att kompensera merkostnader i intransporter jämfört med övriga landet.

Stöd till kompletterande verksamhet kan utgå i form av glesbygdsstöd och rationaliseringsstöd. Under perioden 1 juli 1987 - 30 juni 1992 var även det s k åtgärdsprogrammet för jordbruket i norra Sverige i kraft. Investeringsstöd utgick inom samtliga dessa stödformer. I åtgärdsprogrammet rymdes även viss rådgivningsverksamhet, projektverksamhet m m.

Det s k åtgärdsprogrammet har delvis ersatts av glesbygdsstöd från budgetåret 1992/93. En viktig skillnad mellan dessa båda stödformer är dock att glesbygdsstöd endast kan lämnas i områden klassificerade som glesbygd. Detta innebär att de mer tätbefolkade kustområdena i norra Sverige inte kan komma i fråga.

2 Redovisning av utvecklingen i stödområdena och jämförelse med riket i övrigt

2.1 Strukturen i jordbruket

Såväl åkerareal som produktion i Norrland¹ minskade under 1980-talet. Utvecklingen i Norrland skiljer sig dock inte mycket från utvecklingen i resten av landet. Detta framgår av tabell 1 där även andelarna i Norrland av rikets totala åkerareal och djurantal redovisas.

Norrlands andelar har visserligen minskat i flertalet fall under 1980-talet men relativt litet. Undantag är andelen svin som ökat, antalet svin i Norrland är dock fortfarande mycket litet (under 4 %), och andelen nötkreatur exkl mjölkkor som varit ungefär oförändrad.

Tabell 1 Åkerareal och antal djur i Norrland, totalt och som andel av riket

	Åkerareal, 1000 ha		Antal djur, Nötkreatur		1000-tal därav mjölkko		Svin		Får	
	Totalt	% av riket	Totalt	% av riket	Totalt	% av riket	Totalt	% av riket	Totalt	% av riket
1980	325	11,0	231	11,9	99	15,1	73	2,7	68	17,3
1985	321	11,0	218	11,9	94	14,6	74	2,9	75	17,6
1989	304	10,7	196	11,6	82	14,3	72	3,2	64	15,9
1990	302	10,6	200	11,7	82	14,2	70	3,1	64	15,8
1991	297	10,6	197	11,6	77	14,5	75	3,7	64	15,4
1992	295	10,7	204	11,5	77	14,5	73	3,5	67	15,0

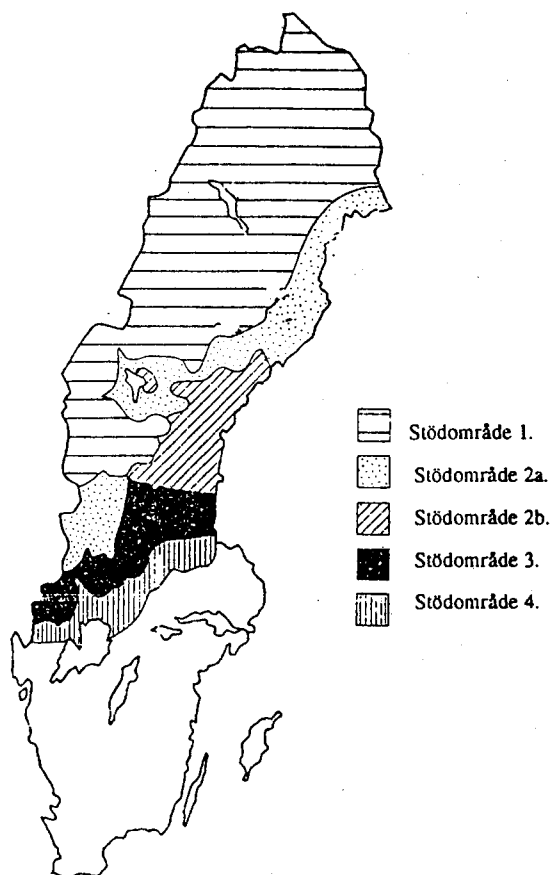
Källa: LBR

Antalet företag i Norrland har under de senaste åren minskat något snabbare än i resten av Sverige. Minskningen har varit något större i övre Norrland än i nedre Norrland.

Stödområdet omfattar förutom riksområde 3 även de södra delarna av Värmlands, Kopparbergs och Gävleborgs län samt mindre delar av Örebro och Älvsborgs län. Av figur 1 framgår de olika stödområdena i norra Sverige. Totalt omfattar stödområdet ca 70% av Sveriges yta men endast knappt 20% av åkerarealen.

¹ Riksområde 3 (RO 3) enligt lantbruksregistret

Figur 1 Stödområden i norra Sverige

I tabell 2 redovisas åkerareal och antal djur i de olika stödområdena 1991 samt förändringen 1989-91.

Tabell 2 Åkerareal (1000 ha) och antal djur (1000-tal) i stödområdena 1991 samt procentuell förändring 1989-1991

Stöd- område	Åker- areal	Nöt- kreatur		Mjolk- kor		Svin		Får		
		%	%	%	%	%	%			
1	34,3	-1,8	24,6	-1,4	9,8	-9,1	1,4	+2,7	13,6	+7,6
2a	140,2	-1,1	93,8	+0,9	36,3	-4,7	44,7	+1,4	20,9	+2,3
2b	91,1	-0,5	54,0	+1,0	21,0	-6,7	20,0	+6,9	20,6	-2,2
3	76,5	-0,7	40,8	+0,4	15,1	-8,7	17,1	+11,7	17,3	+0,4
4	180,0	-0,4	80,3	+0,6	29,8	-7,3	53,1	+8,4	22,2	+15,8
Summa	522,2	-0,8	293,5	+0,6	112,1	-6,7	136,3	+6,1	94,6	+4,5
Riket	2790,0	-2,3	1706,8	+1,1	528,2	-7,2	2017,9	-10,9	418,8	+4,6

Källa: LBR

Som framgår av tabell 2 skiljer sig utvecklingen i stödområdet under perioden 1989-1991 något från genomsnittet för Sverige. Minskningen av åkerarealen var mindre än för riket i övrigt samtidigt som antalet svin ökade i stödområdet medan hela landet uppvisade en minskning. Antalet mjölkkor minskade något mindre och antalet övriga nötkreatur ökade något mer än i resten av landet.

Stödområde 1 utvecklades på det hela taget något sämre än resten av stödområdet.

Företagsstrukturen i Norrland skiljer sig - av naturliga skäl - från genomsnittet för landet. Företagen är mindre - drygt hälften klassas som småbruk jämfört med en tredjedel i genomsnitt (se tabell 3). Andelen växtodlingsföretag är betydligt lägre än genomsnittet. Spannmålsodling förekommer endast i liten utsträckning och brödsäd odlas endast i de sydligaste delarna av stödområdet. Andelen mjölkgårdar är å andra sidan något högre men har närmat sig genomsnittet sedan mitten av 1980-talet.

Medelarealen per företag är också betydligt lägre i Norrland än genomsnittet för landet. Tre fjärdedelar av företagen har högst 20 ha åker. Den genomsnittliga åkerarealen var 1991 17 ha i norra Sverige jämfört med 30 ha i landet som helhet (för företag med mer än 2 ha åker). Andelen arrenderad areal ligger enligt lantbruksregistret på samma nivå i Norrland som i landet som helhet.

De strukturella skillnaderna märks tydligt också om man studerar mjölkproducenterna. Mjölkgårdarna i Norrland hade genomsnittligt 18 mjölkkor 1991 medan riksmedeltalet var 24 mjölkkor. I riksområde 1 (Götalands och Svealands slättbygder och mellanbygder) sysselsätter drygt hälften av företagen minst två personer och huvuddelen av övriga företag mellan en och två personer. I Norrland däremot sysselsätter en fjärdedel av företagen mindre än en person, hälften mellan en och två personer och en fjärdedel minst två personer.

Tabell 3 Antal företag efter driftsinriktning

	1988		Riket		1991		Riket		
	Norrländ				Norrländ				
	Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%	
Jordbruksväxter	1154	6,1	14717	14,5	914	5,4	11549	12,3	
- spannmål	115	0,6	8461	8,4	71	0,4	6679	7,1	
- vall	397	2,1	868	0,9	352	2,1	965	1,0	
Trädgårdsväxter	178	0,9	1577	1,6	167	1,0	1287	1,4	
Blandad växtodling	46	0,2	826	0,8	53	0,3	792	0,8	
Nötkreatur	6208	32,9	33485	33,1	5347	31,4	30538	32,5	
- mjölkkor	5315	28,1	25784	25,5	4069	23,9	20124	21,4	
Svin	102	0,5	1973	1,9	157	0,9	3100	3,3	
Andra husdjur	246	1,3	1494	1,5	416	2,4	1880	2,0	
Blandad husdjursskötsel	189	1,0	3652	3,6	303	1,8	4138	4,4	
Blandat jordbruk	824	4,4	9279	9,2	651	3,8	7435	7,9	
Småbruk	9945	52,6	34236	33,8	9033	53,0	33219	35,4	
Summa	18892	100,0	101249	100,0	17041	100,0	93938	100,0	

Källa: LBR

De relativt stora förändringar som redovisas för vissa driftsinriktningar - svin, blandat jordbruk - sammanhänger delvis med att typklassificeringen ändrats under perioden.

2.2 Jordbruksföretagens inkomster

Den sammanräknade inkomsten (jordbruksinkomster och övriga inkomster) är för företag i riksområde 3 jämförbar med den i riksområde 1 och 2. Den andel av jordbrukarhushållens totala inkomster som kommer från jordbruket var 1990 endast 16% i norra Sverige medan den uppgick till 25% i genomsnitt för landet. Detta beror huvudsakligen på att gårdarna i norra Sverige är förhållandevis små räknat efter arbetsbehov och att en större andel av inkomsterna därmed kommer från annat än jordbruk.

Om man jämför mjölkgårdar med samma arbetsbehov är skillnaderna inte så stora. I tabell 4 redovisas taxerade inkomster per företag 1989 och 1990.

Som framgår av tabellen är såväl inkomstnivå som inkomstutveckling likartad i de olika regionerna. Företagens storlek bestämmer i hög grad inkomstnivån. Vidare är tjänsteinkomsterna i regel lägre i de större företagen jämfört med de mindre.

Inkomsterna i norra Sverige (mätt som sammanräknad inkomst) är snarast något högre än i resten av landet.

Tabell 4 Nettointäkter per företag (inkl make/maka), 1000 kr

Produktionsinriktning/ standardtimmar	Jordbruksfastigheter		Tjänsteinkomst		Sammanräknad ink	
	1989	1990	1989	1990	1989	1990
Mjölkkor (RO 1)						
1 600 - 2 399	69,6	70,7	54,8	69,5	131,8	155,7
2 400 - 3 199	108,4	119,0	37,9	52,5	156,1	183,4
Mjölkkor (RO 2)						
1 600 - 2 399	67,8	70,3	63,3	70,9	140,3	154,0
2 400 - 3 199	98,1	106,4	52,7	67,1	159,7	183,3
Mjölkkor (RO 3)						
1 600 - 2 399	75,3	81,6	61,6	86,6	148,4	181,2
2 400 - 3 199	104,9	111,8	61,6	68,6	178,3	193,0

Källa: Deklarationsundersökningen 1989 och 1990

2.3 Livsmedelsindustrin

2.3.1 Mejerier

Inom stödområdet finns efter de senaste årens strukturförändringar fyra mejeriföreningar kvar. Dessa har sammanlagt 13 produktionsanläggningar. Längst i norr finns Norrmejerier med fem anläggningar. I mellersta Norrland har Nedre Norrlands Producentförening (NNP) tre anläggningar. I södra Norrland finns framför allt Milko med fyra anläggningar samt Gefleortens mejeriförening med en anläggning inom stödområdet. Dessutom hämtas en del mjölk från stödområdet till Arlas anläggningar utanför stödområdet.

Vid tre av anläggningarna i norra Sverige - Bollnäs, Östersund och Umeå - tillverkas samtliga mejeriprodukter, dvs förutom konsumtionsmjölk (K-

mjölk) även ost, smör och mjölkpulver. K-mjölk produceras vid 11 anläggningar.

I Norrland är för närvarande produktionen av mjölk och mjölkprodukter ungefär lika stor som konsumtionen.

Avräkningspriserna på mjölk ligger (exklusive pristillägg) i norra Sverige under riksgenomsnittet. Under 1991-1992 har priserna också varierat kraftigare i föreningarna längst i norr. En förklaring till variationerna är mejeriernas ändrade säsongprissättning som syftar till att stimulera jämnare leveranser över året.

Tabell 5 Invägning av mjölk och antal leverantörer 1991

Mejeriförening:	Invägning av mjölk, milj kg	Antal leverantörer
Gefleortens mf	48,9	377
Milko	245,7	1905
NNP	179,2	1726
Norrmejerier	183,1	1671
Summa	656,9	5679
Andel av riket	21,0%	22,6%

Källa: Mejeristatistik 1991, SMR

2.3.2 Slakterier

I norra Sverige har fyra slakteriföreningar sammanlagt åtta anläggningar. Dessutom finns sju privata slakterier - de flesta små. Slakterierna i norra Sverige är överhuvudtaget små i jämförelse med anläggningarna i södra Sverige. Även den största kvarvarande anläggningen - Kil - är mindre än flertalet anläggningar i resten av landet.

Produktionen domineras av de föreningsägda slakterierna, som står för drygt 80% av nöt- och kalvslakten och omkring 90% av svin- och fårslakten. Svinslakten är dock, som tidigare nämnts, totalt sett mycket liten i norra Sverige.

I tabell 6 redovisas slaktvolymen räknat i antal djur per anläggning 1991. Förutom dessa anläggningar finns ett antal renslakterier i norra Sverige.

Tabell 6 Slakterier i norra Sverige, produktion 1991, antal djur

	Storboskap	Kalv	Svin	Får
Kooperativa:				
Scan Luleå, Luleå	6248	948	8800	2299
Scan Norrland ¹ , Umeå	8093	1206	9887	4042
- Skellefteå	7948	973	35833	2740
- Sundsvall	877	109	12259	4192
- Östersund	8228	825	7732	6239
- Bollnäs	7250	655	13697	3778
- Vilhelmina	628	139	82	1772
- Sollefteå ²	1602	231	1277	485
Scan Väst, Kil	14102	2496	98351	6184
Farmek, Borlänge ³	20588	1693	12943	14750
Privata:				
Bergsåker, Sundsvall	1934	213	215	863
Ullånger	5906	852	251	1906
Piteå	437	20	4664	174
Gällivare	1696	327	0	426
Delsbo	3689	397	2699	1277
Koppom	0	0	1268	0
Bäsinge, Krylbo	3196	142	4341	794
Andel av riket, %	18,7%	31,0%	6,4%	22,5%
Källa: Köttbranschen 4/92				

¹f d Norrlands Slakteriförening som 1 september 1992 även övertog NNPs slakteri i Östersund

²Nedlagt 1992

³Nedlagt oktober 1992

3 Stödberäkningar för jordbruket

3.1 Utgångspunkter för beräkningarna

3.1.1 Uppdraget

Regering och riksdag har bl a uttalat att "Priserna på jordbruksprodukter kan i vissa fall komma att sjunka som en följd av en intern avreglering". Sådana förändringar får inte "tillåtas påverka lönsamheten i det norrländska jordbruket i någon nämnvärd grad". "Eventuella kraftigare sänkningar av produktpriserna i övriga delar av landet skall inte tillåtas få motsvarande återverkningar i norra Sverige". (Prop 1989/90:146, 1989/90:JoU25).

Enligt uppdraget skall stödet kompensera för lönsamhetsförändringar till följd av reformen. De beräkningar som SJV nu redovisar syftar dels till att visa lönsamhetsförändringar, dels till att urskilja reformens effekter från andra effekter på lönsamheten.

SJV har utfört beräkningar som visar den totala förändringen i täckningsgraden i det norrländska jordbruket jämfört med basåret 1989/90. SJV redovisar vidare beräkningar som syftar till att försöka renodla vilka effekter avregleringen haft för lönsamhetsutvecklingen.

Enligt SJVs uppfattning är det förenat med betydande svårigheter att på ett entydigt sätt beräkna stödet. Vid bedömning av lämpliga stödnivåer bör därför även analyseras den faktiska utvecklingen avseende produktion, företagsstruktur och inkomstutveckling i det norrländska jordbruket.

3.1.2 Möjligheten att ta hänsyn till andra verksamheter

Jordbruket i norra Sverige är inriktat på mjölkproduktion och i mindre utsträckning på annan animalieproduktion. Rena växtodlingsföretag är ovanliga. Kombinationer mellan jordbruk och annan företagsverksamhet förekommer och har blivit vanligare under senare år. För att stimulera ökad kombinationsverksamhet har speciella landsbygdsutvecklingsåtgärder satts in för jordbruket i norra Sverige. En undersökning från SCB visar att ca en fjärdedel av alla jordbruksföretag i de tre nordligaste produktionsområdena har någon form av kombinerad verksamhet (annat än arbete i egen skog).

Utöver företagarinkomster från kombinationsverksamhet har många jordbrukarhushåll även inkomst av tjänst. I många fall utgör denna merparten av den samlade inkomsten.

Av uppdraget framgår att det bör övervägas att i beräkningarna ta hänsyn "till den totala inkomst- och kostnadsbilden för företaget". En hänvisning görs till riksdagens önskemål om en helhetssyn på företaget. Vad som avses med den "totala inkomst- och kostnadsbilden för företaget" har här tolkats som inkomster och kostnader för traditionell jordbruksproduktion plus sidoinkomster från andra verksamheter som bedrivs i företagsform och har viss anknytning till jordbruksfastigheten. Inkomster från anställning faller utanför vad som bör innefattas i detta begrepp.

Nuvarande beräkningsmodell utgår från en teoretisk brukningsenhet där man på förhand fastställer antalet mjölkkor och övriga nötkreatur utan mer exakt koppling till något statistiskt material. Åkerarealens storlek beräknas med utgångspunkt från tekniska koefficienter för foderbehov m m. Modellen är utformad för att belysa den företagsekonomiska lönsamheten i mjölkproduktionen och kan inte utan vidare omformas till att belysa inkomst- och kostnadsförhållanden för kombinerade företag. Ett möjligt angreppssätt för kombinationsföretag skulle kunna vara att utgå från resultat från en företagsekonomisk undersökning och på lämpligt sätt gruppera och bearbeta undersökningsresultaten. Även detta angreppssätt inbegriper dock stora problem och metodfrågorna blir svåra att lösa. Material som belyser lönsamheten i olika kombinationssystem kan i utgångsläget förväntas vara otillräckliga och kompletterande undersökningar skulle behövas för att få fram godtagbart underlag. Effekten av en sådan fullständig modell skulle kunna bli att stödet till jordbruksproduktionen blir starkt beroende av exempelvis skogskonjunkturen.

Kombinationsverksamheternas effekter kan i efterhand belysas med hjälp av annan statistik, exempelvis över lönsamhet och inkomster och sysselsättning.

3.1.3 Effekter av avregleringen

Som framgått tidigare anges i uppdraget att lönsamhetsförändringar orsakade av reformen skall skiljas ut från lönsamhetsförändringar som beror på annat.

Vid beräkning av stödets storlek för 1993/94 har SJV gjort bedömningen att endast förändringar i avräkningspriser och foderpriser kan anses vara effekter av reformen. Indirekta verkningar som t ex ändrad användning av insatsvaror m m har däremot inte beaktats.

Utöver dessa beräkningar redovisas även en beräkning där samtliga effekter som påverkar lönsamheten beaktats.

3.1.4 Modellberäkningar jämfört med faktiskt underlag

Enligt uppdraget skall SJV också överväga om det är möjligt att gå över till ett beräkningsunderlag baserat på verkliga data. I detta avsnitt redovisas resultaten från en ekonomisk undersökning för jordbruket i norra Sverige som genomfördes på initiativ från LES under vintern 1991/92. Undersökningen bygger på fördjupade DU-studier för inkomståren 1990 och 1991. Resultat finns nu framme för 1990. Studien omfattar endast företag med driftsinriktningen mjölk i stödområdena. Storleksmässigt har undersökningspopulationen avgränsats till 1200-5600 standardtimmar, dvs företag med en arbetsåtgång som motsvarar minst en heltidsanställd. Resultaten från denna undersökning belyser även i begränsad utsträckning omfattningen av kombinationsverksamhet.

I avsnitt 3.1.2 har SJV diskuterat möjligheterna att ta med även kompletterande verksamheter i stödberäkningarna. DU-materialet visar att för företag med mjölkproduktion är inkomsterna i Norrland väl i nivå med motsvarande för företag i Mellan- och Sydsverige.

I tabell 7 redovisas företagens nettointäkter per stödområde 1990. Som framgår av tabellen utgör intäkten från rörelse, dvs kompletterande verksamhet som inte deklarerar som jordbruksfastighet, endast någon procent av den sammanräknade inkomsten. Uppgifterna för främst tjänst och rörelse är osäkra på grund av att urvalet är litet. Siffrorna visar dock den ungefärliga storleken av dessa poster i förhållande till intäkten av jordbruksfastighet.

**Tabell 7 Nettointäkter resp sammanräknad inkomst per företag
(inkl make/maka) 1990, 1000 kr
Driftsinriktning mjölk, 2400-3199 standardtimmar**

Stödområde	Jordbr fast	Tjänst	Rörelse	Sammanräkn inkomst
1	99,6	65,3	0,9	171,7
2a	121,2	75,8	2,2	213,7
2b	106,4	67,2	1,7	186,0
3	104,9	57,7	2,7	170,4
4	101,0	64,1	2,8	176,6
Riksområde 1	119,0	52,2	0,1	183,4
Riksområde 2	106,4	67,1	1,3	183,3

Källa: Deklarationsundersökningen 1990 samt specialbearbetning

Ett problem med att utnyttja faktiskt underlag är att uppgifterna framkommer först drygt ett år i efterhand.

En modell för att belysa och följa jordbruksföretagens faktiska lönsamhetsutveckling (den sk typjordbruksmodellen) har tidigare tagits fram av SJV och Livsmedelsekonomiska samarbetsnämnden (LES). I typjordbruksmodellen används i första hand material och strukturuppgifter från SCBs lantbruksregister. Med hjälp av strukturdata och prisdata m m är det möjligt att göra kalkyler som avser senare år än vad uppgifterna från DU avser.

Det är i princip möjligt att använda denna ansats även vid beräkning av stödet till jordbruket i norra Sverige. Problemet är att DU-uppgifterna för närvarande är osäkra på grund av att urvalet är litet i stödområdena. Likaså är det svårare än i den nuvarande syntetiska modellen att skilja ut reformens effekter från inkomst- och utgiftssidan.

SJV anser inte att det på nuvarande stadium finns skäl att gå över från nuvarande beräkningsmodell till typgårdsmodellen. Verket har för avsikt att senare redovisa en metod för hur stödnivån skulle kunna beräknas med hjälp av typgårdsmodellen.

SCB håller för närvarande på att bearbeta en utvidgad DU-studie avseende kalenderåret 1991. Denna studie, som kommer att bli klar omkring

månadsskiftet jan-feb 1993, väntas ge ett förbättrat underlag för att belysa lönsamhetsutvecklingen. SJV och LES har för avsikt att utföra nya typjordbruksberäkningar när resultat från denna undersökning föreligger.

3.2 Beskrivning av modellen för mjölk och nötkött

3.2.1 Grundmodellen

Modellen konstruerades ursprungligen med syfte att göra en jämförelse mellan produktionskostnaderna i norra Sverige och motsvarande kostnader i mellersta Sverige (referensområdet). Den har sedermera modifierats för att i stället jämföra lönsamheten mellan olika år. Denna modifierade modell användes av SJV för att beräkna stödbehovet för 1992/93.

Utgångspunkten för beräkningarna är typföretag i respektive stödområde. Driften vid typföretaget är inriktad på produktion av mjölk och kött från en besättning på 21 mjölkkor, egen rekrytering och en uppfödning av 7 grovfodertjurur per år. Tekniken motsvarar ungefär den som tillämpas vid företag med 15 - 25 mjölkkor.

Erfoderlig mängd grovfoder produceras på företaget. Slåttervallen skördas som hö (arealen beräknas utifrån behovet och avkastningsnivån i respektive område) och återväxten utnyttjas i den omfattning som är normal i området. Kompletterande behov av bete täcks genom bete på åker under en betesperiod som är relevant för området. Företagets åkerareal beräknas så att den i huvudalternativet ger en tredjedel av behovet av fodersäd. Behovet av olika typer av foder beräknas med hjälp av foderstater för djur som finns på typföretaget.

Behovet av inköpta gödselmedel beräknas med hjälp av gödselbalanser och arealer.

Fodersäden skördas med lejd skördetröska samt torkas och lagras på gården. Samtliga erforderliga maskiner som krävs för skötsel av företaget finns tillgängliga. Maskinuppsättningen har bestämts efter vad som är normalt i respektive område.

Arbetsbehovet beräknas enligt normtal för arealenhet respektive kreatursenhet med ett tillägg för gemensamma arbeten. Normtalen varierar beroende på stallperiodens längd och respektive typområdes arrondering. All arbetskraft förutsätts finnas tillgänglig på företaget.

Följande produktionsgrenar ingår i modellen:

Mjölkkö	Hö/betesvall
Rekryteringskviga	Bete på åker
Grovfodertjur	Fodersäd

För dessa produktionsgrenar beräknas särkostnaderna, dvs kostnaderna för inköpta produktionsmedel. Från de beräknade särkostnaderna avräknas en intäkt för försålda kalvar som inte föds upp inom företaget.

Samkostnaderna utgörs av kostnader för avskrivning och underhåll för ekonomibyggnader och maskiner samt av diverse gemensamma kostnader.

Kalkylerad kostnad för arbete och kapital beräknas genom att volymerna åsätts lantarbetarlön respektive kalkylränta.

Inkomsterna beräknas som summan av inkomster av mjölk och kött, djurbidrag samt inkomststöd.

Summa inkomster minus sär- och samkostnader ger ett överskott för att täcka kostnaderna för arbete och kapital. Detta överskott sätts i relation till den kalkylerade kostnaden för arbete och kapital. Resultatet blir den s k täckningsgraden. Detta lönsamhetsmått används i beräkningarna.

3.2.2 Förändringar i modellberäkningarna

I detta avsnitt redovisas de förändringar som gjorts i stödmodellen inför de nu genomförda beräkningarna.

Köttproduktionen på typföretaget omräknades tidigare till s k produktequivalerter. Inkomsten beräknades som antalet kilo mjölk (inkl produktequivalerter från nötköttsproduktionen) multiplicerat med avräkningspriset på mjölk. I avräkningspriset inkluderades även det generella djurbidraget för mjölkkor.

Med modellens nya användning har det bedömts som viktigt att särskilja olika typer av inkomster. Samtliga komponenter på inkomstsidan har därför redovisats separat i föreliggande kalkylomgång. Levererade volymer mjölk och kött har multiplicerats med avräkningspriser för respektive produkt. Härtill har lagts de generella djurbidragen och djurbidragen till de olika områdena i norra Sverige för antalet djur av olika slag samt det arealbaserade inkomststödet.

Kalkylunderlaget på kostnadssidan har dessutom så långt möjligt delats upp på mjölkproduktion och nötköttsproduktion. Syftet är att på ett bättre sätt än tidigare kunna fördela det framräknade totala stödbeloppet på de båda produktionsgrenarna. Den nötköttsproduktion som finns på mjölkföretag (i form av s k utslagskor) har hänförs till produktionsgrenen mjölk.

Antalet mjölkkor har som tidigare antagits vara 21 med tillhörande rekrytering. Dessutom har typföretaget antagits producera 7 ungtjurar/år. Avkastningen per mjölkko har antagits vara 7000 kg 1992 och 6800 kg 1989/90 vid 4,2% fetthalt. Denna avkastningsnivå motsvarar ungefär vad som gäller för kontrollerade besättningar i stödområdet. Avkastningsutvecklingen har bedömts motsvara utvecklingen i långsiktigt bestående mjölkbesättningar.

Arbetsvolymen har antagits minska med 2% per år till följd av effektiviseringar. Denna justering har gjorts eftersom beräkningarna numera används för att belysa lönsamhetsförändringar över tiden och inte som tidigare för att jämföra områdena med varandra. Arbetsvolymberäkningarna är kopplade till de arealer och djur som finns på företagen. Enligt grundmodellen varierar hektarantalet mellan stödområdena med skillnaderna i avkastningsnivåer.

3.2.3 Genomgång av beräkningsunderlaget

Mot bakgrund av det nya syftet med kalkylen har översynen av beräkningsunderlaget i första hand siktat till att få ett jämförbart underlag över tiden. En stor del av arbetet har lagts ner på att ta fram tidsseriedata över de priser på köpfodermedel och andra förnödenheter som behövs till modellen. Dessa uppgifter har inhämtats direkt från Lantmännenföreningarna

inom stödområdena och inte som tidigare via länsstyrelsernas lantbruksenheter. Genom att samla in uppgifter direkt från Lantmännenföreningarna har ett mer homogent prismaterial än tidigare funnits att tillgå.

En översyn har också gjorts av de foderbalanser och gödselbalanser som används i beräkningarna och som till stor del bestämmer nivån på kostnaderna. Denna översyn har lett till lägre kostnader i kalkylerna för i första hand koncentrat, PK-gödsel och drivmedel jämfört med tidigare.

Nya beräkningar har vidare gjorts för de stora samkostnadsposterna avskrivning och underhåll (maskiner, redskap och ekonomibyggnader). Liksom tidigare har grunddata använts från den jordbruksekonomiska undersökningen. För ekonomibyggnader har jämförande material tagits fram utgående från en teoretisk nybyggnation av en ladugård för 20 kor. Kostnaden per koplats är i denna beräkning ca 50% högre än det återanskaffningsvärde som anges i jordbruksekonomiska undersökningen (JEU) och som i princip skall motsvara ett nybyggnadsvärde. Den främsta förklaringen till skillnaden är att jordbrukarna många gånger har enklare byggnadslösningar och standard än vad en teoretisk beräkning utvisar. I föreliggande kalkyler har den teoretiska beräkningen använts för att fastställa avskrivningsperioden. Nivån på återanskaffningsvärdet har däremot bestämts med ledning av JEU-materialet.

För maskiner och redskap har förutom JEU-material också funnits material att tillgå från en speciell maskininventering från ett 20-tal jordbrukare i Kopparbergs län som utförts i samband med SJVs EG-studier. I JEU görs maskininventeringar på samtliga gårdar som är med i undersökningen. I Norrland studeras gårdar med driftsinriktningen mjölk i hela riksområde 3. I SJVs inventering som regionalt är mer begränsad ingår även gårdar med andra driftsinriktningar än mjölk.

JEU:s maskinundersökning uppvisar ganska god överensstämmelse med SJVs motsvarande undersökning. Räknat per ha ligger återanskaffningsvärdet för maskiner något lägre i JEU:s undersökning. Förklaringen till detta kan vara att även företag med växtodlingsinriktning och relativt höga maskinkostnader finns med i SJVs undersökning men inte i JEU.

De förändringar som gjorts på kostnadssidan är den främsta förklaringen till att täckningsgraden höjts markant (ca 15 %-enheter) jämfört med tidigare beräkningar.

För att få fram prisförändringar för ekonomibyggnader har motsvarande delindex i PM-index använts. Även för vissa andra kostnadsposter där inga direkta prisundersökningar gjorts har lämpliga delindex i PM-index använts. SJV ser för närvarande över sin prisinsamling. I samband med detta kommer även behovet av förbättrad prisbevakning av prisutvecklingen inom stödområdena att beaktas.

Den översyn som skett av beräkningsunderlaget till modellen har behandlats i en speciell arbetsgrupp inom LES i vilken företrädare för SJV, LRF, SCB och SLU ingått. Denna grupp har inte diskuterat förslaget till stödnivåer.

3.2.4 Beräkningsresultat

Två alternativa beräkningar har gjorts för stödområdeskalkylerna. I det första alternativet redovisas den totala lönsamhetsutvecklingen och stödbehovet avser där oförändrad lönsamhet jämfört med 1989/90. Dessa beräkningar följer samma grundprinciper som föregående år, dvs samtliga pris- och volymeffekter på både inkomst- och kostnadssidan beaktas. Det generella djurbidraget för dec 1992 har dock antagits vara oförändrat jämfört med dec 1991. Den effekt som ett sänkt generellt djurbidrag i december 1992 kan få på lönsamheten har därigenom ej beaktats. Delvis kommer ett sänkt djurbidrag att kompenseras genom sänkta avgifter på proteinfoder och prisregleringsavgifter på handelsgödsel och bekämpningsmedel. Det är ännu inte beslutat hur stort djurbidrag som kommer att utbetalas i december 1992.

Det andra alternativ som beräknats syftar till att endast beakta effekter av avregleringen. I denna beräkning har samma volymunderlag använts som i förra alternativet (bl a gäller detta avkastningsuppgången i mjölkproduktionen) medan prisnivån för avstämningsåret 1992 har låsts vid 1989/90 års nivå med undantag för de poster som bedömts ha påverkats av avregleringen. Endast prisförändringar på bl a mjölk och foderspannmål antas utgöra en effekt av avregleringen. I följande uppställning redovisas samtliga inkomstposter i kalkylen med uppdelning på de som bedömts som påverkade resp ej påverkade av avregleringen samt motsvarande kostnader och

täckningsgrader. Siffrorna i tabellen avser stödområde 1. Beräkningarna för övriga områden följer nedanstående uppställning.

Norrlandskalkyl för stödområde 1

Siffrorna avser hela besättningen på 21 kor jämte rekrytering

Mjolk	1989/90	1992 Grundkalkyl	1992 Endast av- regleringens effekter
<u>Inkomstposter påverkade av avregleringen</u>			
Mjölkincomester pris exkl Norrl tillägg	419 832	395 430	395 430
Nötkött utslagsdjur pris exkl Norrl tillägg	44 380	43 208	43 208
<u>Inkomstposter ej påverkade av avregleringen</u>			
Generellt kobidrag	27 573	48 930	27 573
Generellt djurbidrag ungnöt (rekryt djur)	0	1 862	0
Arealstöd	0	2 120	0
<u>Utgående Norrlandsstöd</u>			
Mjolkpristillägg	150 654	155 085	155 085
Nötköttstillägg	14 613	14 613	14 613
N-kobidrag	27 678	70 980	70 980
N-djurbidrag Övr nöt	4 984	7 140	7 140
Justering tvåprissystem	17 225	0	0
Summa inkomster	706 939	739 367	714 028
Sär- och samkostnader	445 738	481 574	439 658
Överskott	261 201	257 793	274 370
Kalkylerad kostnad för arbete och kapital	382 776	407 323	377 052
Täckningsgrad	68,2	63,3	72,8

Företagets överskott beräknas som skillnaden mellan inkomsterna och sär- och samkostnader. Täckningsgraden beräknas som överskottet dividerat med en kalkylerad ersättning för arbete och kapital.

Sär- och samkostnaderna svarar sammantaget för typföretagets totala kostnader exklusive ränteersättning för investerat kapital och arbetsersättning. De viktigaste särkostnaderna utgörs av inköpt foder samt förnödenheter i växtodlingen, såsom gödselmedel. I kalkylen förutsätts att typgården har en

växtodling som motsvarar det egna behovet av grovfoder samt 1/3 av fodersädsbehovet. Samkostnaderna utgörs främst av maskinkostnader (avskrivning och underhåll) samt byggnadskostnader (avskrivning och underhåll). Beloppsmässigt är samkostnaderna ungefär lika höga som särkostnaderna. Maskin- och byggnadskostnadsposterna är stora och påverkar därför i hög grad beräkningsutfallet.

Vid beräkningen av kalkylerad kostnad för arbete och kapital görs ingen särskiljning av eget och främmande kapital och inte heller av arbete som utförs av brukaren själv eller av lejd arbetskraft. Ersättning till arbete utgör den dominerande delposten och svarar för omkring 70% av den sammanlagda kalkylerade kostnaden.

Grundkalkylen har tagits fram enligt samma principer som gällt tidigare. Både volymeffekter till följd av ökade avkastningar, mindre arbetsåtgång etc och prisseffekter till följd av att priser på produkter och produktionsmedel ändrats under perioden beaktas. Som framgår av tabellen tas faktiskt utbetalade djurbidrag för respektive år upp på inkomstsidan, både det generella djurbidraget och det speciella djurbidraget till norra Sverige. På inkomstsidan för 1989/90 tas dessutom upp en post för justering för borttagandet av tvåprissystemet för mjölk (justering tvåprissystem). Denna post utgör en korrigerande till grundmjölkpriset för det onormalt låga pris som gällde 1989/90 till följd av tvåprissystemets upphörande. Tekniskt verkar tvåpriskompensationen höjande av lönsamhetsnivån 1989/90 och påverkar därmed behovet av stöd för senare år.

I den kalkyl där endast effekter av avregleringen beaktas har priserna för poster som inte bedömts vara påverkade av avregleringen hållits oförändrade under den studerade perioden. Samma volymunderlag har använts som i grundkalkylen. På inkomstsidan har de generella kobidragen och arealinkomststödet hållits konstanta under perioden. Dessa intäkter har ökat även i övriga delar av landet och bör i sammanhanget betraktas som en generell kostnadskompensation till jordbruket. På kostnadssidan har samma kostnader som i grundkalkylen satts in för fodermedel, medan övriga kostnader har hållits konstanta (i 1989/90 års priser - kostnadsökningar utgör ej effekter av avregleringen). För bl a posten avskrivning och underhåll av maskiner och redskap innebär detta att nivån sjunker markant jämfört med grundkalkylen, vilket påverkar räkningsgraden positivt.

Även de kalkylerade kostnaderna är lägre i kalkylen som endast beaktar avregleringens effekter jämfört med grundkalkylen, främst beroende på att den kalkylerade timkostnaden för arbetsersättning behålls oförändrad under perioden. En minskning av den kalkylerade kostnaden verkar höjande på täckningsgraden.

Den sammantagna effekten blir som framgår av tabellen att täckningsgraden blir högre 1992 än 1989/90 i den kalkyl där endast avregleringens effekter beaktas. I grundkalkylen är förhållandet det omvända för område 1. För övriga områden visar beräkningarna liknande resultat vilket framgår av följande tabell som redovisar utvecklingen av täckningsgraderna i mjölkföretagen inom olika stödområden enligt de båda alternativen.

Utvecklingen av täckningsgrader för mjölkföretag under perioden 1989/90-1992

	1989/90	1991	1992
Täckningsgrad område 1			
Grundkalkyl	68,2	56,3	63,3
Endast avregleringens effekter	68,2	62,0	72,8
Täckningsgrad område 2a			
Grundkalkyl	66,4	54,0	60,7
Endast avregleringens effekter	66,4	59,1	69,4
Täckningsgrad område 2b			
Grundkalkyl	62,4	48,0	55,9
Endast avregleringens effekter	62,4	52,7	64,2
Täckningsgrad område 3			
Grundkalkyl	61,7	46,7	55,1
Endast avregleringens effekter	61,7	50,5	62,6
Täckningsgrad område 4			
Grundkalkyl	63,7	45,4	52,5
Endast avregleringens effekter	63,7	48,3	58,8

Som framgår av tabellen sjunker täckningsgraden genomgående något i grundkalkylen. Om den totala lönsamheten skall bibehållas oförändrad uppstår därför ett visst behov av att höja stödnivån. Om kompensation endast skall utgå motsvarande förändringar som följer av avregleringen kan stödnivån istället sänkas något. Detta är bl a en effekt av att priserna på mjölk höjts något mellan 1991 och 1992.

Sett i förhållande till 1992/93 skulle följande förändringar av stödnivån följa av ovanstående beräkningar. Pristilläggen förutsätts oförändrade.

**Förändring av djurbidrag enligt beräkningsalternativen,
kr per ko respektive ungdjur**

	DjurbidragFörändring enligt alternativ		
	1992/93	-oförändrad	-effekter av lönsamhet avregleringen
Mjölk, kr per ko			
Område 1	3610	730	-1043
Område 2a	3160	761	-825
Område 2b	3030	532	-526
Område 3	2450	386	-99
Område 4	1160	145	24
Nötkött, kr per ungdjur			
Område 1	560	98	-351
Område 2a	525	106	-295
Område 2b	525	58	-349
Område 3	330	238	-118
Område 4	200	147	-59

Bortsett från stödområde 4 visar uppgiften att stödnivån är 400-800 kr för låg per ko om lönsamheten skall hållas oförändrad medan den är 100-1000 kr för hög per ko om endast avregleringens effekter beaktas.

SJV har gjort en alternativ beräkning avseende stödbehovet om endast avregleringens effekter beaktas. I detta alternativ har inte beräkningsmodellen för norra Sverige använts utan reformens effekter har endast antagits motsvara nettoeffekten av ett förändrat mjölkpris (exklusive stödet till norra Sverige) och fodersädspris. Utgångspunkten för beräkningen är den mjölkavkastning och den foderstat som antagits för 1989/90 i modellberäkningarna. I denna förenklade beräkning beaktas inga andra effekter än de som uppstår för posterna inkomster från mjölk och kostnader för fodersäd i kalkylen. Resultatmässigt visar beräkningen på ett något lägre stödbehov jämfört med nivån 1992/93. Jämfört med den tidigare redovisade kalkylen avseende avregleringens effekter blir dock stödbehovet något högre. Beräkningarna i det förenklade alternativet visas i bilaga 1.

Även för andra produktionsgrenar än mjölk har samma alternativa beräkningar utförts.

3.3 Kalkyler för andra produktionsgrenar

3.3.1 Slaktsvin (grisköttsproduktion)

Stöd till grisköttsproduktion utgår, liksom till övrig köttproduktion, i form av pristillägg och djurbidrag. Under 1991/92 utbetalades 12,2 miljoner kronor i prisstöd för 9,4 milj kg griskött. Djurbidrag utgick för 103 200 slaktsvin levererade till slakteri, totalt knappt 3 miljoner kronor.

Stödbehovet 1993/94 har beräknats med hjälp av en modell avseende en anläggning med 300 platser och 2,5 omgångar per år. Modellen är liksom tidigare en produktionskostnadskalkyl. Den baseras på SLUs områdeskalkyler samt på de kalkyler SJV tagit fram i samband med lönsamhetsjämförelser med andra länder i olika EG-studier.

I nedanstående tablå redovisas resultaten från två alternativa beräkningar. I den första beräkningen har samtliga prisförändringar på intäkts- och kostnadssidan tillåtits påverka täckningsgraden. Stödbehovet har beräknats som det tillskott per slaktsvin som behövs för att täckningsgraden 1992 skall vara lika hög som 1989/90. Pristillägget har förutsatts oförändrat. I det andra alternativet har endast effekter av avregleringen beaktats.

Lönsamheten (täckningsgraden) i grisköttsproduktionen har enligt beräkningarna ökat mellan 1989/90 och 1992, huvudsakligen beroende på höjda djurbidrag och sänkta foderkostnader.

Det bör påpekas att även relativt små förändringar i priserna kan ge stora effekter på stödbehovet. Ett djurbidrag på 40 kr/slaktsvin motsvarar ca 50 öre/kg.

Stödområde	1	2	3	4
Stödbelopp 1992/93				
- djurbidrag, kr/slaktsvin	45	40	35	20
- pristillägg, öre/kg	205	150	60	0
Stödbehov 1993/94 enligt alternativ				
- oförändrad lönsamhet	17	17	26	21
- effekter av avregleringen	-60	-57	-47	-48

3.3.2 Suggor (smågrisproduktion)

Stöd till smågrisproduktion utgår i form av ett bidrag per sugga. Under 1991/92 uppgick stödet till 7,4 miljoner kronor. Det utgick för ca 10 400 djur. Stöd lämnades för maximalt 60 suggor. Denna gräns har senare höjts till 120 suggor.

Liksom för grisköttsproduktionen har stödbehovet 1993/94 beräknats med hjälp av en produktionskostnadskalkyl för lönsamheten 1992 jämfört med 1989/90. Produktion sker med 50 suggor och 19 smågrisar per sugga och år. Alternativen är desamma som i slaktsvinsberäkningen och stödbehovet har beräknats på samma sätt.

Lönsamheten (täckningsgraden) i smågrisproduktionen har enligt beräkningarna ökat mellan 1989/90 och 1992, framför allt på grund av högre smågrispris samt lägre foderkostnader.

Resultaten från beräkningarna redovisas i nedanstående tabell.

Stödområde	1	2	3	4
Stödbelopp 1992/93	1455	995	615	350
Stödbehov 1993/94 enligt alternativ				
- oförändrad lönsamhet	1084	597	249	-17
- effekter av avregleringen	322	-120	-460	-700

3.3.3 Getskötsel

År 1989 fanns i hela landet 2 855 getter och ungefär hälften så många killingar på företag med mer än 2 hektar åker. Närmare tre fjärdedelar av getterna fanns inom stödområdet, som för getter utgörs av de sju nordligaste länen. Inom stödområdet är getskötseln vanligast i Jämtlands län med närmare hälften av antalet getter. Stöd lämnas för mjölkproducerande getter till företag som vid en viss tidpunkt innehar minst fem mjölkproducerande djur.

Antalet getter som stöd utgick för sjönk under 1980-talet fram till 1988/89. Därefter steg antalet relativt kraftigt (+28%) och uppgick till 2 577 getter 1991/92. Under 1991/92 utbetalades 1,8 miljoner kronor i stöd till 118 företag.

I nedanstående tablå visas utvecklingen av stödet till getskötseln sedan 1989/90. Som en jämförelse redovisas också stödet till mjölkproduktionen. Vid jämförelsen bör beaktas att stödet till getskötseln nivåkorrigerades 1990/91. Prisstödet till mjölk är omräknat till bidrag per djur.

Prisstöd till mjölkkor och getter, kr/djur

	1989/90	1990/91	1991/92	1992/93
Stöd till getskötseln	500	700	700	750
Stöd till mjölkkor, genomsnitt 2a och 2b	6036	6423	7479	8516

3.3.4 Äggproduktion

Knappt 10% av antalet höns (20 veckor eller äldre) fanns 1991 i riksområde 3. Stöd lämnas till företag med äggproduktion för det antal värphöns som överstiger 1 000.

Under 1991/92 utbetalades 2,6 miljoner kronor i stöd till 40 företag. Antalet höns som stöd utgick för uppgick till ca 290 000.

Tidigare beräknades stödet till äggproduktionen med en enkel modell som huvudsakligen byggde på byggnadskostnaderna i olika områden. SJV har

gjort en översyn av beräkningsunderlaget och ändrat framför allt antagandena om byggnadskostnaderna.

De nya uppgifterna tyder på dels att stödbehovet i stödområde 1-2 är något lägre än tidigare uppskattningar, dels att skillnaden mellan område 1-2 och område 3-4 inte är så stora.

3.3.5 Potatisodling

Prisstöd utgår till potatisodlingen i de fem nordligaste länen. Stödet utgår till företag som brukar sammanlagt minst två hektar åkermark och minst 0,5 hektar potatis. Under 1991/92 uppgick stödet totalt till 8,2 miljoner kronor. 824 företag erhöll stöd för drygt 2 500 hektar.

Den areal som används för matpotatisodling har under de senaste åren ökat i landet som helhet. I norra Sverige har dock ökningen varit mindre än genomsnittligt.

Producentpriserna på potatis varierar kraftigt år från år, liksom skördeutfallet. Priset på potatis har fallit mycket kraftigt innevarande år. Detta kan dock inte hänföras till avregleringen utan beror på den stora skörden och andra marknadsförhållanden.

För att beräkna stödbehovet har SJV därför utfört beräkningar med ett på olika sätt normerat pris. För skördeutfall har normskördar använts. En normerad intäktsutveckling per hektar, inklusive stöd till potatisodling och det arealbaserade inkomststödet, har sedan jämförts med kostnadsutvecklingen enligt produktionsmedelsprisindex.

Resultat från dessa beräkningar redovisas nedan.

Stödområde	Norra	Södra
Stödbelopp 1992/93	4340	2600
Stödbehov enligt		
-Normskörd, faktiskt pris	7616	6997
-Normskörd, pris enl trend	4137	2966
-Normskörd, pris 3-årsmedelvärde	3377	2031
-Normskörd, reall pris, trend	3781	2864

3.4 Lönsamhetsutvecklingen i sammandrag

I nedanstående tablå redovisas utvecklingen av den faktiska täckningsgraden mellan 1989/90 och 1992 inklusive de stöd som utgått.

Produktionsgren	Stödomr	1989/90 %	1992 %
Mjölkk	1	68,2	63,3
	2a	66,4	60,7
	2b	62,4	55,9
	3	61,7	55,1
	4	63,7	52,5
Nötkött	1	61,9	45,1
	2	54,2	38,5
	3	53,0	37,2
	4	49,8	34,6
Slaktsvin	1	103,0	119,2
	2	86,7	97,9
	3	81,5	77,5
	4	55,9	48,4
Suggor	1	28,0	35,8
	2	23,4	31,9
	3	27,0	35,0
	4	22,5	30,4

Som framgår av sammanställningen föreligger vissa skillnader i nivån på täckningsgraderna mellan områdena. Den ursprungliga modellen för att beräkna stödet syftade till att jämna ut olikheter i lönsamhet mellan

områdena. Orsakerna till att vissa skillnader trots allt finns beror på att höjningar av kompensationen (som under senare år utgått i form av djurbidrag) utbetalats med viss tidseftersläpning. Det bör vidare påpekas att ett enhetligt pris för samtliga stödområden använts i kalkylerna. De verkliga priserna varierar mellan olika områden.

För andra produktionsgrenar än mjölk och nötkött har ingen mer ingående översyn gjorts av beräkningsunderlagen. En förklaring till att täckningsgraden för t ex slaktsvin är högre i stödområde 1 än i område 4 kan vara att kostnadsskillnaderna mellan områdena inte helt har kunnat beaktas i den kalkylmodell som använts. Denna brist i beräkningsunderlaget har dock mindre betydelse för beräkningen av stödbehovet, eftersom det är utvecklingen över tiden som bestämmer utfallet.

För äggproduktion, getskötsel och potatisodling finns för närvarande inga kompletta beräkningar av täckningsgraden.

SJV har för avsikt att fortsätta översynen av beräkningsunderlaget.

4 Stödberäkningar för förädlingsindustrin

4.1 Utgångspunkter för beräkningarna

Mejerier, slakterier och äggpackerier inom stödområdet erhåller för närvarande kompensation för de merkostnader för intransporter som uppstår på grund av att avstånden är längre än i övriga delar av landet.

Som underlag för förslag till stödbelopp har SJV via enkät samlat in uppgifter om faktiska transportkostnader från företagen i stödområdet och från vissa referensföretag i övriga landet. Denna beräkningsmetod har vissa nackdelar. Bl a råder viss osäkerhet beträffande jämförbarheten mellan uppgifter från olika företag. Vidare kan en kompensation av de faktiska merkostnaderna för intransporter medföra en viss risk för att företagens incitament att sänka kostnaderna minskar.

Ett alternativ skulle kunna vara att kompensationen baserades på kalkylerade kostnader för fiktiva produktionsanläggningar i respektive stödområde och ett referensområde. En sådan kalkylmodell skulle emellertid kräva betydande utvecklingsinsatser. Det är inte heller säkert att en sådan modell skulle ge ett säkrare underlag.

För att i någon mån förbättra beräkningsunderlaget har SJV begärt kompletterande uppgifter om företagens totala intransportsträckor. För övrigt har beräkningarna gjorts på samma sätt som de senaste åren.

4.2 Beräkningsresultat

Med hjälp av enkätsvaren har merkostnaderna för intransporter i norra Sverige beräknats till följande:

Mejeriförening	Stödnivå 1992/93 (baserad på merkostnad 1991)	Merkostnad 1992 (öre/kg inv mjölk)
Norrmejerier	9	8,8
NNP	11	11,4
Milko	3	5,6
Gefleorten	3	2,6

Slakterier (stödområde)	Stödnivå 1992/93 (baserad på mer- kostnad 1991)	Merkostnad 1992 (öre/kg)
A	100	113
B	60	39
C	30	32

Äggpackerier (stödområde)	Stödnivå 1992/93 (baserad på mer- kostnad 1991)	Merkostnad 1992 (öre/kg)
1-2	35	44
3-4	35	36

De merkostnader som uppmätts varierar jämfört med stödnivån för 1992/93 mellan såväl områden som enskilda företag.

5 Förslag till stöd och beräkning av kostnader

5.1 Inledning

I sitt förslag till stöd för budgetåret 1993/94 har SJV beaktat ett flertal faktorer enligt följande:

- Den allmänna utvecklingen

Utvecklingen i stödområdet under perioden 1989-1991 skiljer sig något från genomsnittet för Sverige. Minskningen av åkerarealen var mindre än för riket i övrigt samtidigt som antalet svin ökade i stödområdet medan hela landet uppvisade en minskning. Antalet mjölkkor minskade något mindre och antalet övriga nötkreatur ökade något mer än i resten av landet.

Vidare skiljer sig inte de deklarerade inkomsterna nämnvärt från genomsnittet för riket enligt senaste tillgängliga uppgifter.

- Produktionskalkyler och modellberäkningar

Om kompensationen till jordbruket i norra Sverige endast skall avse effekterna av den livsmedelspolitiska reformen visar beräkningarna för samtliga produktionsgrenar där kalkyler har utförts, att stödet kan sänkas något jämfört med 1992/93.

Om å andra sidan lönsamheten skall vara oförändrad jämfört med basåret 1989/90, visar beräkningarna att stödet för produktionsinriktningarna mjölk och nötkött bör höjas jämfört med 1992/93. För övriga produktionsgrenar visar beräkningsresultaten att stödbeloppen kan sänkas även i detta fall.

Enligt uppdraget skall beräkningarna ha som utgångspunkt att det norrländska jordbruket skall kompenseras för lönsamhetsförsämringar till följd av reformen.

- Det aktuella marknadsläget

Mjölkkooantalet i riket har inte förändrats nämnvärt de senaste åren. Med beräknade avkastningsökningar kommer produktionen att öka något. På nötköttområdet har skett en uppbyggnad av djurstammen och slakten har

minskat under hösten. Avräkningspriserna för både slaktsvin och smågrisar har fallit något under hösten 1992. För potatis har marknadspriserna fallit kraftigt som ett resultat av en god skörd.

SJV har förutom effekterna på lönsamheten även beaktat den allmänna utvecklingen i området under de senaste åren samt den nu aktuella marknadssituationen.

5.2 De olika produktionsgrenarna

Allmänt gäller att små prispförändringar har relativt stora återverkningar på lönsamheten och därigenom också det framräknade stödbehovet. Som exempel kan ges att en prispförändring om 10 öre/kg på mjölk innebär ett ändrat stödbehov om 700 kr/mjölkkö medan en prispförändring med 50 öre/kg fläsk motsvarar ett djurbidrag om 40 kr/djur. Till detta kommer den osäkerhet som sammanhänger med hur man på ett entydigt sätt skall urskilja reformens effekter på lönsamheten från andra effekter på lönsamheten. Det alternativa beräkningssättet (förenklad metod) som redovisas i bilaga 1 visar på ett något högre stödbehov än vad modellen visar avseende avregleringens effekter.

För mjölk visar framtagna kalkyler att stödnivån bör höjas om lönsamheten skall hållas oförändrad medan en sänkning kan ske om man endast tar hänsyn till effekter av avregleringen. SJV föreslår att den nuvarande stödnivån bibehålls för mjölk.

För nötkött är skillnaderna mellan alternativen inte så stora (+100-200 med oförändrad lönsamhet och -100 - -350 om endast effekten av avregleringen beaktas). Med utgångspunkt från vad som sagts ovan anser SJV att det inte heller för nötkött finns något skäl att nu ändra stödnivån.

Grisköttsproduktionen i Norrland har till skillnad från övriga produktionsgrenar ökat medan den minskat i riket som helhet. Detta tillsammans med beräkningsresultaten tyder på att en viss minskning av stödet skulle kunna vara befogad. Avräkningspriset på slaktsvin har varierat relativt kraftigt under perioden 1989/90-1992. Hösten 1992 ligger avräkningspriset på en låg nivå, vilket kan komma att medföra en lönsamhetsförsämring. Med

hänsyn till beräkningarnas känslighet och den aktuella prisbilden föreslår SJV en oförändrad stödnivå.

Priserna inom smågrisproduktionen har inte varit reglerade på samma sätt som t ex grisköttsproduktionen. Effekterna av avregleringen är därför betydligt svårare att bedöma. Priset på smågrisar har ökat från 1989/90 till 1992. Detta förklarar den förbättrade lönsamheten, vilken vid jämförelse med 1989/90 beräkningsmässigt resulterar i ett sänkt stödbehov. Den aktuella prisnivån skulle enligt beräkningarna i och för sig kunna motivera en sänkning av stödet. SJV föreslår dock även i detta fall ett oförändrat stöd med hänsyn till beräkningarnas känslighet för prispörändringar.

Med hänsyn till att SJV föreslår oförändrat stöd till mjölkproduktionen föreslås även stödet till getskötseln vara oförändrat 1993/94 jämfört med 1992/93.

Även stödet till äggproduktionen föreslås oförändrat från 1992/93.

De beräkningar som gjorts tyder inte på något ökat stödbehov för potatisodlingen. SJV föreslår därför oförändrat stöd 1993/94 jämfört med 1992/93.

För transportstödet till livsmedelsindustrin föreslås oförändrade belopp jämfört med 1992/93 med hänsyn till beräkningsresultaten från utförd enkätundersökning till mejerier, slakterier resp äggpackerier.

5.3 Förslag till stöd för 1993/94

I nedanstående tablå sammanfattas SJVs förslag till stödnivåer 1993/94. Förslaget överensstämmer med de stödnivåer som gäller för 1992/93.

Produkt	Område				
	1	2a	2b	3	4
JORDBRUKET					
Pristillägg:					
Mjök, öre/kg	110	91	71	47	24
Kött av nöt, kalv, får och lamm, öre/kg	835	570		345	120
Kött av gris, öre/kg	205	150		60	-
Djurbidrag:					
Kr/mjölko	3610	3160	3030	2450	1160
Kr/ungnöt	560	525		330	200
Kr/lamm	85	80		50	30
Kr/slaktsvin	45	40		35	20
Övrigt:					
Suggor, kr/sugga	1455	995		615	350
Ägg, kr/insatt höna	13:45	13:45		4:90	4:90
INDUSTRI					
Kostnadstillägg:					
Äggpackerier, öre/kg	35	35		35	35
Getter, kr/mjölkannde get i Norrbottens, Västerbottens, Jämtlands, Västernorrlands, Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands län 750					
Matpotatis, kr/hektar i					
- Norrbottens län samt delar av Västerbottens län					4340
- övriga Västerbotten samt Jämtlands, Västernorrlands och Gävleborgs län					2600
Slakterier i område:					
- kostnadstillägg, öre/kg		A	B	C	
- sanitetstillägg, kr/djur		100	60	30	
		350	250	100	
Mejerier, kostnadstillägg, öre/kg					
- Norrmejerier					9
- NNP					11
- Milko					3
- Gefleorten					3

5.4 Kostnader för stödet 1991/92 - 1993/94

I nedanstående tablå redovisas kostnaden för stödet till jordbruket och livsmedelsindustrin i norra Sverige under 1991/92 (preliminära uppgifter) samt en prognos för kostnaden under 1992/93.

	1991/92	1992/93
	Mkr (prel)	Mkr (prog)
Stöd till jordbruket:		
Mjölkproduktion	596	693
Köttproduktion - kött av nöt, kalv, får/lamm och svin	160	191
Smågrisproduktion	7	9
Potatisodling	8	8
Getskötsel	2	2
Äggproduktion	3	3
Summa	776	906
Stöd till industrin:		
Mejerier	46	43
Slakterier	22	20
Äggpackerier	2	2
Summa	69	65
Totalt	845	971

Prognosen för 1992/93 har beräknats med senast tillgängliga uppgifter om djurantal m m. I samband med riksdagsbehandlingen av stödet för 1992/93 beräknades kostnaden för stödet 1992/93 till 955 miljoner kronor. Nu beräknas medelsåtgången bli ca 15 miljoner kronor högre, vilket huvudsakligen beror på att antalet mjölkkor minskat mindre än förutsett.

SJV förutser för närvarande inga markanta volymförändringar mellan 1992/93 och 1993/94. Kostnaden för stödet enligt SJVs förslag beräknas därmed bli lika stor 1993/94 som 1992/93.

I nedanstående tablå visas de kostnader som skulle bli följden om stödnivåerna hämtades direkt från modellberäkningarna jämfört med SJVs förslag till stöd för 1993/94. För potatisodling, getskötsel och äggproduktion har inga alternativ beräknats.

	1993/94 SJVs förslag Mkr	1993/94 -oförändrad lönsamhet Mkr	1993/94 -effekter av avregleringen Mkr
Stöd till jordbruket:			
Mjölkproduktion	693	750	641
Köttproduktion - kött av nöt, kalv, får/lamm och svin	191	212	144
Smågrisproduktion	9	4	0
Potatisodling	8	8	8
Getskötsel	2	2	2
Äggproduktion	3	3	3
Summa	906	979	798
Stöd till industrin:			
Mejerier	43	43	43
Slakterier	20	20	20
Äggpackerier	2	2	2
Summa	65	65	65
Totalt	971	1044	863

Om man utgår från det alternativa sätt som i bilaga 1 använts för att beräkna stödet, då kompensation endast ges för avregleringens effekter, uppgår kostnaderna för stödet till 953 Mkr jämfört med 863 Mkr.

6 Former för stöd

Enligt uppdraget skall SJV som ett underlag för omställningskommissionen "penetrera företagsmässiga, strukturella och administrativa konsekvenser av en övergång till stöd relaterade till produktionsmedel t. ex. areal- eller djurbidrag". I genomgången nedan har företagsmässiga och strukturella konsekvenser uppställts i samma avsnitt eftersom förändringar i förutsättningarna för enskilda företag så småningom kan leda till strukturförändringar. Dessutom skall enligt uppdraget en genomgång av för- och nackdelar med olika stödformer och kombinationer av stöd göras.

I detta avsnitt görs en genomgång av olika stödformer samt diskuteras deras effekter i olika avseenden. Val av stödmetod bör göras med hänsyn till på vilket sätt målsättningarna för stödet till jordbruket i norra Sverige bäst kan uppfyllas. Samtidigt är det angeläget att stödformerna ges en i ett EG-perspektiv lämplig inriktning och konstruktion.

6.1 Regionala stöd i EG

I EG-kommissionens avi framförs följande om jordbruket i norra Sverige: "De nordliga delarna av Sverige är ett särskilt problem, särskilt på grund av en ytterst låg befolkningstäthet, ogynnsamma klimatförhållanden, långa transportsträckor och höga produktionskostnader. Av flera skäl - som t ex regional utveckling, sysselsättning, nationell säkerhet och naturskydd - riktas därför särskilda stödåtgärder till dessa regioner. Jordbrukssektorn är en av de största mottagarna av detta stöd. Enligt svenska uppskattningar överstiger nivån på det stöd som riktas till norra Sverige som en del av den svenska jordbrukspolitikens betydligt motsvarande stödnivåer inom EG. Det kan förutses att Sverige i händelse av ett medlemskap skulle önska behålla en hög stödnivå. Gemenskapen skulle under förhandlingarna behöva kontrollera om ett sådant stöd är förenligt med motsvarande politik och lagstiftning inom EG, däribland även statlig stödpolitik."

För bibehållande av stöd till jordbruksproduktionen i norra Sverige efter ett EG-inträde och inom ramen för EG:s nuvarande regler krävs först och främst att det nuvarande stödområdet klassificeras som missgynnade område. Stödnivåerna per företag till norra Sverige jämfört med missgynnade områden inom EG är relativt höga och utgår delvis i form av pristillägg. Inom EG sker

utbetalningarna till missgynnade områden främst i form av arealstöd och djurbidrag. Stödnivåerna till missgynnade områden varierar mellan 150 och 900 kronor per hektar eller djurenhet. Investeringsbidrag och andra typer av stöd är dessutom ofta förmånligare inom dessa områden än i icke-missgynnade områden. Utöver stöd till jordbruksproduktionen ges stöd även för att utveckla jordbruksföretagen till nya verksamhetsområden s.k. diversifiering. Även utbildningsinsatser ingår i detta program.

6.2 Beskrivning av olika stödformer

6.2.1 Produktionsstöd

Prisstöd utgår i form av ett tillägg till avräkningspriset för respektive produkt. Stödet utbetalas via förädlingsföretagen i samband med att jordbrukaren erhåller likvid för sina produkter. Stödformen används för närvarande i producentstödet för mjölkproduktion (delvis), i stödet till köttproduktion av nöt (delvis), får/lamm (delvis) och svin (delvis) samt i transportstödet för mjölk, slakt och ägg.

Eftersom stödet ges per producerad enhet är avkastningen från produktionskapitalet t.ex. mjölkko eller arealenhet avgörande för intäkternas storlek. Resurserna används därför på ett sådant sätt att avkastningen optimeras. Prisstöd gynnar företag med hög avkastning vilket har positiva effekter för produktivitetsutvecklingen. Stödformen ger incitament för ökad användning av handelsgödsel och bekämpningsmedel i vegetabilieproduktionen. De negativa miljöeffekterna kan dock antas vara små i stödområdet eftersom exempelvis bekämpningsmedel används i liten skala. Stödformen gynnar således företag med hög avkastning, vanligtvis större jordbruksföretag. Genom att prisstödet utbetalas tillsammans med producenternas övriga avräkning har det ingen större effekt på produktionens förläggning i tiden. (Kraftiga höjningar av stödnivån kan naturligtvis påverka leveranserna precis före och efter höjningen). Förädlingsföretagens planering och möjlighet till fullt kapacitetsutnyttjande underlättas om de får leveranser i ett jämnt flöde under året. Ojämn produktion kan vidare medföra totalt sett för hög kapacitet i industrin.

Stödformen är i relation till djurbidrag och arealbidrag förhållandevis lätt och billig att administrera. När det gäller pristillägg på mjölkleveranser till mejeri

finns det möjlighet för SJV att kontrollera hos mejerierna att de belopp som man begärt kompensation för också utbetalats. Avgörande för till vilket stödområde en producent hänförs är var produktionen bedrivs. Kontroller koncentreras till dem som ligger på gränsen mellan två stödområden. Ofta löses frågor om stödområde med hjälp av mejerierna. Endast ett fåtal felaktiga utbetalningar har konstaterats.

Beträffande pristillägg på kött är det slakteriet där besiktning sker som betalar ut pristillägget till producenten. Producenten måste fylla i en "försäkran för norrlandstillägg" där han intygar att djuren omedelbart före slakt varit stallade eller gått på bete minst 6 månader i stödområdet. Ett problem vid kontroll av pristillägg på kött är det stora antalet producenter som levererar till slakterierna. Ett sätt att välja kontrollobjekt är att jämföra antal levererade slaktdjur med uppgifter från Lantbruksregistret för att göra en rimlighetsbedömning. Senare under innevarande år kommer ett databaserat kontrollsystem att tas i bruk som underlättar sådana jämförelser. Ett annat problem är svårigheten att kontrollera om djuren verkligen vistats 6 månader i stödområdet. I många fall är det kreaturshandlare som ombesörjer leverans till slakteri samtidigt som det är producenten som är bidragsberättigad vilket försvårar kontrollen.

Det är betydligt svårare att kontrollera pristillägget på kött än på mjölk.

Transportstödet som det är utformat till norra Sverige är en form av prisstöd och utgår till mejerier, slakterier och äggpackerier för att kompensera regionen för höga transportkostnader. Transportstödet reducerar förädlingsföretagens kostnader för intransport av råvaror vilket möjliggör för jordbruksföretagen i området att få högre priser och stabil avsättning för sina produkter.

6.2.2 Produktionsfaktorstöd

Djurbidrag används i nuläget i stödet till mjölkproduktion, smågrisproduktion, köttproduktion, äggproduktion och getskötsel och avser antal djur vid räkningstillfället. Utbetalningarna för mjölk- och köttproduktion baseras på uppgifter från lantbruksregistret avseende juni månad. För smågrisproduktion, äggproduktion och getskötsel baseras utbetalningarna på speciella register. Djurbidragsformen finns som tidigare nämnts inom EG.

Djurbidrag stimulerar till en mer extensiv produktion vilket kan påverka den yttre miljön positivt. Stödformen gynnar jordbruk med låg avkastning (ofta mindre jordbruksföretag) eftersom avkastningsnivån vid företaget inte är avgörande för stödets storlek. Normalt sett har större företag mer produktionskapital i form av t.ex. maskiner vilket höjer avkastningsnivån. Djurbidrag kan antas ha en kapitaliseringseffekt som minskar arbetsinsatsen i jordbruket eftersom avkastningen på djurkapitalet, i det här fallet bidraget per enhet, är oförändrat oavsett den insatta arbetsvolymen. Höga djurbidrag kan medföra risk för en sämre djurhållning om producenterna kvarhåller slaktfärdiga djur över räkningstillfället. Genom att stödformen inte stimulerar till att öka avkastningsnivån kan den motverka produktivitetens utvecklingen.

För närvarande baseras utbetalningarna av djurbidrag på uppgifter avseende ett räkningstillfälle per år. Detta har fått till effekt att producenterna undviker att lämna djur till slakt vid tidpunkten strax före djurräkningen. Därigenom finns en tendens att djurägaren kvarhåller även lågproduktiva och ibland t o m sjuka djur över räkningstillfället. De ojämna leveranserna som följer härav påverkar slakteriernas kapacitetsutnyttjande negativt. Problemet är särskilt markant i områden med höga stödbelopp. Slaktköer och ett ökat utbud av kött på marknaden kan dessutom ha en pristryckande effekt. Flera djurräkningar per år skulle motverka dessa förhållanden. En sådan förändring övervägs inom SJV.

Jämfört med pristillägg är djurbidrag administrativt sett en relativt arbetskrävande och kostsam stödform bland annat p.g.a. kontrollbehovet. Det nuvarande systemet med enbart en räkningstidpunkt har fått kritik från flera håll. Många producenter menar att tidpunkten juni inte ger en rättvisande bild av det verkliga djurantalet under året. Fler djurräkningar per år skulle ge bättre kontrollmöjligheter eftersom det faktiska djurantalet kan variera över tiden. Eftersom ansökningsblanketterna först måste behandlas kan djuruppgifterna i LBR som avser situationen i juni inte kontrolleras förrän på hösten. I nuläget förekommer både riktad och slumpvis kontroll. I stödområdena kontrolleras f n ca 5 % av lantbrukarna med mjölkkor, amkor och nöt.

Arealbidrag används för närvarande för stöd till potatisodling i norra Sverige.

Precis som djurbidrag stimulerar arealbidrag till en mer extensiv produktion och därmed mindre användning av insatsvaror som exempelvis handelsgödsel och bekämpningsmedel. Om viss del av stödet till norra Sverige omvandlas till arealstöd skulle även växtodlingsföretagen få del av stödet. Som fallet är för djurbidrag skulle arealbidrag kunna leda till lägre avkastning eftersom stödbeloppet blir oberoende av insatsvarumängden i produktionen. Omvandling av spannmålsareal till vallareal skulle också kunna bli en följd eftersom täckningsbidraget för vallodling kan antas bli högre än för spannmålsodling. Ett införandet av arealstöd samtidigt med ett minskat stöd till animalieproduktionen skulle i särskilt hög grad påverka mjölkföretag som baserar sin produktion på en stor andel inköpt foder. Liknande problem skulle uppstå för företag som har sk avtalslösa eller muntliga arrenden då följden kan bli att markägaren istället för brukaren erhåller stödbeloppet. En regel om att respektive företag måste ha ett minimiantal mjölkkor eller uppnå en viss volym av producerade animalieprodukter skulle kunna åtfölja ett arealbidrag. En särskild kontroll av djurinnehav skulle sannolikt behövas.

Investeringsstöd finns för närvarande inom EG och utgår till bergsjordbruk och missgynnade områden men också till jordbruksföretag för diversifiering av verksamheten. Investeringsstöd kan riktas till speciella områden exempelvis arbetsmiljö eller som stöd för yttre miljö. En fördel med investeringsstöd som stödform är att den inte ger någon snedvridande effekt på priserna. Det sker inget läckage till andra led än jordbrukssektorn och ägarskifte, reinvesteringar och investeringar i nya företag underlättas. I valet mellan nedläggning och fortsatt drift kan ett investeringsstöd vara bidragande till ett beslut enligt det senare alternativet. Investeringsstöd kan knappast ersätta nuvarande stödformer som prisstöd och djurbidrag men kan kombineras med dessa eller andra stödtyper. Att varje investeringsprojekt måste bedömas innebär att konkurrensneutraliteten kan bli lidande inom det geografiska område som är bidragsberättigat. Vidare krävs en administration för att avgöra vilka projekt som ska erhålla stöd.

Ett stöd för att subventionera insatsvaror som t ex olja, köpfodermedel eller liknande i form av lägre priser inom ett område avser att ge kompensation för sämre produktionsförutsättningar. Ett problem kan vara att stödet kanske inte kommer enbart jordbrukarna till del utan även försäljningsledet.

6.2.3 Inkomststöd

Inkomststöd innebär utbetalning av ett belopp per företag inom ett stödområde för bedrivande av jordbruksproduktion. Stödformen finns inte i nuläget inom EG. Ett inkomststöd kan konstrueras så att ett stödbelopp per företag utgår förutsatt en gräns för minsta arbetsinsats eller minsta areal. Det skulle också vara möjligt att proportionera stödet med hjälp av t ex statistik avseende arbetsbehovet i standardtimmar per företag. Ett inkomststöd enligt ovan uppmuntrar till extensiv drift med mindre användning av maskinkapital och insatsvaror vilket kan underlätta uppnåelse av miljömål men kan å andra sidan leda till förändringar i resursfördelningen eftersom värdet av arbete höjs i förhållande till värdet av kapitalinsats. Om inte stödet på något sätt är kopplat till produktionens storlek finns det risk för att produktionsvolymen sjunker i stödområdet. Detta skulle indirekt ge negativa effekter för sysselsättningen inom andra näringar, t ex inom transport- och förädlingssektorn. Det torde vidare vara förenat med betydande svårigheter att bestämma ett rimligt stödbelopp. Administrativt sett kan problem uppstå vid delning av företag.

En **inkomstgaranti** avser att ge en minimiinkomst i de fall företagets försäljning på marknaden inte ger en tillräcklig inkomst. En individuell prövning av varje enskilt fall skulle kräva relativt stora administrativa resurser och deltidsföretagen skulle förmodligen inte kunna omfattas av stödet.

6.2.4 Stöd till diversifiering av verksamhet

Härmed avses olika stöd som genom att stimulera en övergång/komplettering till annan verksamhet syftar till att minska beroendet av jordbruk. Till denna avdelning hör det s k åtgärdsprogrammet för jordbruket i norra Sverige som infördes budgetåret 1987/88 och avslutades 1991/92 och som hade en total medelsanvändning av 345 Mkr. Programmet syftade till att främja tillkomst och utveckling av kombinationsföretag. De största beloppen har utbetalats i form av investeringsbidrag både till traditionellt jordbruk och till olika slag av kompletterande verksamheter. Vidare har stöd givits till utvecklingsprojekt, t.ex. odling av energigrödor, ekologisk odling och djurhållning samt landsbygdsturism. Andra typer av stöd har varit

utbildnings- och rådgivningsinsatser som inriktats på företagslednings- och marknadsföringsfrågor och forsknings- och försöksverksamhet i samarbete med Sveriges Lantbruksuniversitet och andra högskolor.

Stöd till diversifiering av verksamheten vid jordbruksföretag förstärker näringslivsstrukturen i stödområdet. En överföring av stöd från det traditionella jordbruket till annan verksamhet kan ge konsekvenser för förädlingsföretagen om jordbruksproduktionen och därmed levererade kvantiteter minskar.

6.2.5 Övriga stödformer

Samtliga stödformer nedan utgör komplement till produktions- och produktionsfaktorstöd vid svåra odlingsförhållanden och stora kostnadsnackdelar.

Starthjälp är en stödform som i nuläget finns i Sverige och kan riktas direkt till vissa företag med målet att underlätta generationsskifte. Stödet är tidsbegränsat för respektive företag.

Stöd till skuldsatta företag finns för närvarande och riktas till företag med ekonomiska problem till följd av den livsmedelspolitiska reformen. Stödformen innebär individuell prövning av varje enskilt fall. Stödet till skuldsatta företag upphör 1 juli 1996.

Ett **marknadsföringsstöd** avser att ge stöd exempelvis vid introduktion av en ny vara på en marknad. Stödet bör vara tidsbegränsat för respektive företag. För att stödet ska vara konkurrensneutralt bör det ges till samtliga företag inom en bransch. Denna stödform förekommer för närvarande inte i Sverige men finns inom EG.

Rådgivning och utbildning. En allt större del av den produktionstekniska rådgivningen i Sverige finansieras av näringen själv medan staten har ett övergripande ansvar för sådan information och rådgivning som är förknippad med myndighetsutövning eller som utgör medel för att uppnå vissa samhällsmål t ex miljövänlig produktion. Under jordbrukets omställningsperiod svarar också staten för att utbildning i främst

företagsledning och marknadsföring men även i verksamheter som kan ge kompletterande sysselsättning tillhandahålls till jordbrukaren.

6.3 Konsekvenser av en övergång till alternativa stödformer eller kombinationer av stöd

I detta avsnitt analyseras effekterna av en förändring av nuvarande stöd (i huvudsak prisstöd i kombination med djurbidrag) till andra stöd/kombinationer av stöd. Uppgifterna baseras i huvudsak på förhållandena år 1991/92 eftersom definitiva statistiska uppgifter finns tillgängliga för detta år.

6.3.1 Utbetalning av pristillägg i form av djurbidrag

Av tabell 8 framgår den beräknade nivån på djurbidraget för mjölkkor och övriga nötkreatur om såväl pristillägget som det nuvarande djurbidraget utgått i form av djurbidrag (91/92 års nivå). Eftersom stödbeloppen höjts mellan 1991/92 och 1992/93 är de aktuella stödbeloppen högre än de som anges i tabellen. De totala utbetalade beloppen i prisstöd har fördelats på antalet djur i respektive stödområde. En sådan förändring skulle innebära att djurbidraget för mjölk skulle bli 3-4 gånger högre än för närvarande. Till de i tabellen angivna djurbidragen tillkommer också de bidrag som utgår generellt i hela riket.

Tabell 8 Pristillägg och djurbidrag omräknat till djurbidrag, kr/djur (1991/92 års nivå)

Stödområde	Mjölk kr/mjölko	Nötkött Kr/ungnöt
1	9 091	1 502
2A	7 616	1 016
2B	5 592	
3	3 650	659
4	1 825	212

Utan prisstöd och med dessa stödbelopp per mjölko kan det antas bli svårt att upprätthålla den nuvarande produktionsnivån inom stödområdet på grund av den extensifiering av produktionen som skulle bli följden.

Så länge avräkningspriset är den huvudsakliga inkomstkällan för den producerade kvantiteten är de negativa konsekvenserna av djurbidrag små. Med mycket stora djurbidrag och relativt sett lägre avräkningspriser kan dock de negativa konsekvenserna bli stora. Ju lägre intäkten för den senast producerade enheten (marginalintäkten) blir desto färre företag har möjlighet att producera till en marginalkostnad som är lägre eller lika stor som marginalintäkten. Detta leder till sjunkande produktionsvolym inom området.

I tabell 9 visas vilka omfördelningar mellan företag med olika avkastningsnivåer och genomsnittligt antal mjölkkor per stödområde som skulle bli följden av en övergång från prisstöd till djurbidrag. Företag med låg avkastningsnivå per mjölkko (under genomsnittet i respektive stödområde) skulle vinna på en övergång till djurbidrag. För företag med avkastningsnivån 5 000 kg per mjölkko i stödområde 1 skulle den ökade intäkten i genomsnitt vara 5 565 kr per år och för företag i stödområde 2A skulle den ökade intäkten vara i medeltal 9 977 kr. Företag med hög avkastningsnivå (över genomsnittet) skulle däremot förlora på en övergång till djurbidrag. I stödområdena 1, 2A och 2B skulle en övergång till djurbidrag betyda en minskad intäkt med omkring 15 000 kr för företag med 6 500 kg i avkastning per mjölkko. I stödområdena 3 och 4 skulle en omläggning av stödformerna få mindre betydelse eftersom stödnivåerna där är lägre.

Tabell 9 Omfördelning av intäkter mellan företag med olika avkastning då prisstöd omräknats till djurbidrag, kronor (1991/92 års nivå)

Avkastning/stöd-område kg mjölk/ko	1	2A	2B	3	4
5 000	5 565	9 977	6 334	5 263	3 452
6 000	-8 316	-7 283	-6 815	-2 847	-2 079
6 500	-15 257	-15 913	-13 390	-6 903	-4 844
Genomsnittligt antal kor	12,6	19,0	18,5	17,3	23,0

I tabell 10 visas motsvarande omfördelning vid ett antagande om 20 mjölkkor per företag i samtliga stödområden.

Tabell 10 Omfördelning av intäkter mellan företag då prisstöd omräknats till djurbidrag med antagande om 20 kor per företag, kronor (1991/92 års nivå)

Avkastning/stöd -område kg mjölk/ko	1	2A	2B	3	4
5 000	8 820	10 520	6 840	6 100	2 996
6 000	-13 180	-7 680	-7 360	-3 300	-1 804
6 500	-24 180	-16 780	-14 460	-8 000	-4 204

Avkastningsnivån i de olika stödområdena har beräknats med utgångspunkt från utbetalt belopp för pristillägg och djurantal enligt LBR. En sådan beräkning ger en lägre avkastningsnivå än vad t ex uppgifter om avkastningen i kontrollerade besättningar visar. Detta förklaras bl a av att avkastningen i dessa besättningar är högre än för samtliga. Vidare kan det uppgivna antalet mjölkkor i LBR avvika ifrån det genomsnittliga antalet djur under året. Dessutom finns det fler företag med mjölkproduktion än vad det finns mejerileverantörer.

I tabell 11 visas den genomsnittliga stödutbetalningen per företag om hela stödet till jordbruket i norra Sverige skulle utbetalas i form av djurbidrag. Utbetalningarna skulle i genomsnitt uppgå till över 100 000 kr per företag i stödområde 1, 2A och 2B. För de större företagen skulle de utbetalade beloppen bli betydande. För att undvika stora utbetalningar vid ett tillfälle kan det övervägas om man borde dela upp beloppen på flera utbetalningar under året. Eventuella likviditetsproblem skulle främst uppstå i samband med övergången till ett nytt system. Vissa övergångsregler skulle därför kunna gälla under en period.

Tabell 11 Genomsnittlig utbetalning per företag om hela norrlandsstödet för mjölk utbetalas som djurbidrag, kronor (1991/92 års nivå)

Stödområde	Besättn.- storlek						Samtliga
	Antal kor						
	1-10	11-20	21-30	31-50	51-75	76-	
1	48 717	138 606	228 893	326 128	569 682	727 253	114 717
2A	43 758	117 726	192 793	285 825	449 140	679 203	144 450
2B	35 686	86 155	139 669	209 705	332 854	612 086	103 568
3	20 141	55 803	90 112	138 940	208 933	397 085	62 994
4	10 501	28 753	46 695	70 504	107 923	193 746	42 047
Medeltal	33 706	86 897	138 395	195 133	249 537	398 835	98 818

De genomsnittliga direktutbetalningarna per företag enligt tabell 11 skulle bli så betydande att kontrollandelen (i nuläget 5 %) sannolikt måste utökas. Till ett fåtal företag framför allt i stödområde 1 och 2A skulle mycket höga direktutbetalningar göras.

6.3.2 Utbetalning av prisstöd i form av arealbidrag

En annan möjlig förändring är att överföra prisstödet till ett arealbidrag.

Av tabell 12 framgår hur höga arealbidrag som skulle utgå per hektar och företag om prisstödet för mjölk (1991/92 års nivå) omvandlades till arealbidrag beräknat på total areal vid företag med mjölkproduktion. Stödet per företag skulle i genomsnitt uppgå till ungefär 67 500 kr medan det genomsnittliga arealbidraget skulle variera mellan ca 650 och 3 700 kr/ha. I tabell 13 visas motsvarande stödbelopp per hektar om utbetalning enbart ges efter vallarealer. Av denna tabell framgår också hur högt arealbidraget skulle ha blivit om hela stödet till mjölkproduktion (prisstöd och djurbidrag) omräknas till arealbidrag beräknat på total areal. I stödområde 1 skulle arealbidraget uppgå till 5 700 kr/ha och i område 4 till ca 900 kr/ha.

Tabell 12 Prisstöd för mjölkproduktion omräknat till arealbidrag, total areal kr/ha resp kr/företag (1991/92 års nivå)

Stödområde	Total areal (ha)	Medelareal (ha)	Pristöd (Mkr)	Pristöd omv. till arealbidrag kr/ha	Bidrag per företag (kr)
1	15 684	20,1	58,5	3 731	75 027
2A	70 326	36,5	185,6	2 640	96 380
2B	42 403	37,4	81,8	1 929	72 142
3	31 219	35,3	40,6	1 300	45 847
4	61 802	47,4	40,5	656	31 103
SUMMA	221 434	36,7	407,1	1 838	67 528

Tabell 13 Stödet till mjölkproduktion omräknat till arealbidrag för vall resp total areal, kr/ha resp kr/företag (1991/92 års nivå)

Stödområdet	Pristillägget omräknat till arealstöd - vall		Pristillägg och djurbidrag omräknat till arealstöd -totalareal	
	kr/ha vall	Genomsnittligt bidrag per företag kr	kr/ha	Genomsnittligt bidrag per företag kr
1	4 039	75 027	5 705	114 717
2A	3 504	96 380	3 956	144 450
2B	2 743	72 142	2 770	103 568
3	1 948	45 847	1 786	62 994
4	1 135	31 103	886	42 047
Medeltal	2 646	67 528	2 690	98 818

Beräkningarna har gjorts utifrån uppgifter om arealer vid företag med mjölkkor. Detta innebär att det totala stödbeloppet till mjölkproducenterna inom stödområdet blir detsamma som med nuvarande system. Däremot skulle det ske omfördelningar till producenter med relativt stor åkerareal i förhållande till djurantalet.

Med ett arealstöd på den nivå som skulle bli följden av en förändring som skisserats här skulle markvärdet stiga betydligt i norra Sverige. En utbetalning av stödet till brukarna i form av arealbidrag skulle också kunna ställa till problem för de brukare som har muntliga arrendekontrakt eller s.k. nollarrenden - vilket är vanligt i norra Sverige. Ägarna skulle frestas att ta tillbaka den utarrenderade marken för att själva tillgodogöra sig stödet.

Enligt tabellerna skulle det genomsnittliga beloppet per företag vid utbetalning av prisstödet i form av ett arealbidrag som tidigare visats bli i genomsnitt ungefär 67 500 kr. Vid utbetalning av hela mjölkproduktionsstödet i form av arealbidrag skulle genomsnittsbeloppet per företag bli knappt 100 000 kr.

I tabell 14 redovisas den totala åkerarealen respektive vallarealen vid samtliga företag i stödområdet resp de företag som har mjölkkor och/eller övriga nötkreatur enligt lantbruksregistret 1991.

Tabell 14 Total åkerareal resp vallareal (1 000 ha) inom stödområdet vid samtliga företag resp vid företag med mjölk och/eller köttproduktion. Antal djur (1 000 st) i stödområdena, 1991/92

Stödområde	Samtliga företag		Företag med mjölk och/eller köttproduktion			
	Åkerareal 1 000 ha	Vallareal 1 000 ha	Åkerareal 1 000 ha	Vallareal 1 000 ha	Antal mjölkkor 1 000 st	Övrig nötkreatur 1 000 st
1	34,3	29,0	20,9	19,2	9,8	14,2
2A	140,2	96,7	91,2	68,4	36,3	56,1
2B	91,1	61,9	58,1	41,1	21,0	31,8
3	76,5	48,1	44,4	29,4	15,1	24,4
4	180,0	76,1	92,5	51,0	29,8	47,5
Summa	522,2	311,7	307,2	209,1	112,1	174,0

Av uppgifterna framgår att 59 % av den totala åkerarealen resp 67 % av vallarealen finns vid företag med mjölk och/eller köttproduktion. En överföring av stödet till mjölk- och köttproduktionen till ett generellt arealbidrag som utgår utan hänsyn till djurinnehav skulle medföra att betydande stödbelopp "flyttas över" från företag med mjölk- och köttproduktion till andra företag. Hur stor effekt som skulle uppstå beror bl a på hur höga arealstöd som skulle utgå. En förklaring till att relativt stora vallarealer enligt LBR ligger utanför företag med mjölk- och/eller köttproduktion kan vara att det förekommer muntliga arrenden eller att avkastningen på arealerna tas tillvara av djurinnehavarna utan att de står som brukare i registret. En annan förklaring är att vissa arealer som ej brukas eller är outnyttjade finns upptagna i registret. Om en koppling görs mellan areal- och djurinnehav skulle bidragen kunna styras till djurägarna. En sådan stödmodell skulle dock i praktiken göra att djurinnehavet i hög utsträckning

skulle styra stödutbetalningen till det enskilda företaget. För företag utan djur skulle vidare en sådan modell innebära ett stort intresse att skaffa sig det djurantal som skulle krävas för att komma i åtnjutande av stödet.

Om en övergång till ett kombinerat stödsystem skulle göras bör man informera om detta så att ägar - brukarförhållandena klargörs. En sådan åtgärd torde dock direkt återverka på arrendeavtalen.

6.4 Diskussion

Vid en diskussion om stödformer bör en koppling göras till de mål som finns för verksamheten. Statsmakterna har angett en rad mål för stödet till norra Sverige, t.ex. bevarandet av en varierad och levande landsbygd, geografisk spridning av produktionen, sysselsättningens upprätthållande etc. I det följande har angetts s.k. övergripande mål som vart och ett innehåller element av mål som angetts av statsmakterna. Den inbördes ordningen har ingen relevans i sammanhanget. Till dessa mål kommer ett antal underordnade mål som också måste beaktas med hänsyn till statsmakternas skrivningar och/eller av andra allmänna skäl, t.ex. att administrationen av stödformen måste vara så enkel som möjligt. I uppställningen nedan anges vilka olika övergripande mål som kan sättas upp för stödet till jordbruket i norra Sverige.

Övergripande mål:

1. Stödja jordbruksproduktion och ge incitament för en effektiv resursanvändning
2. Bevara produktionskapaciteten och underlätta uppnående av miljömål (ge incitament för extensiv produktion)
3. Främja boende i stödområdet

När det gäller de övergripande målen föreligger svårigheter att förena mål 1 och 2. Prisstödsformen ger som tidigare nämnts den mest effektiva resursanvändningen medan djurbidrag och arealstöd framför allt kan ses som sätt att bevara resurserna i produktionen (beredskapsaspekten) samt stödja extensiv och landskapsbevarande jordbruksproduktion. Även om dessa stödformer kan riktas mot specifika produktionsgrenar är de inte i lika hög grad kopplade till produktionen som prisstöd. Beträffande målet att främja boende i stödområdet (3) är prisstöd och djurbidrag medel att uppnå detta mål

likväl som inkomststöd men prisstödsformen är i första hand ett medel att uppnå mål 1 medan djurbidrag ger möjlighet att uppnå mål 2. Det övergripande målet med inkomststöd och inkomstgarantier kan sägas vara att främja boende i stödområdet även om en annan effekt är en mer extensiv produktion. Vad gäller stödformer till diversifiering av verksamheten kan dessa anta formen av exempelvis inkomststöd eller investeringsstöd och har då som huvudmål att skapa möjlighet för boende i stödområdet.

I nuvarande beredskapsplanering har man sett det som angeläget att skapa förutsättningar dels för produktion av jordbruksvaror i norra Sverige dels för att befolkningen ska kunna bo kvar i regionen. Av dessa mål har det första försörjningsmässiga grunder medan det andra är en mera allmän säkerhetspolitisk målsättning samt för att underlätta mobilisering. Den nuvarande beredskapsplaneringen innebär därmed att mål 1 eller 2 samt mål 3 måste uppfyllas.

Övriga mål:

4. Begränsa ogynnsamma effekter på marknaden (t.ex. ojämna leveranser till förädlingsindustrin)
5. Gynna småjordbruk
6. Administrativt lätthanterlig stödform ledande till låga administrationskostnader

Övriga mål (4-6) kan anses vara underordnade de övergripande målen och möjligheten att uppnå dem är beroende av vilka stödformer som valts. Mål 4 påverkas inte enbart av djurbidrag och arealbidrag. Som tidigare nämnts kan stöd till diversifiering av verksamheten ge effekter för förädlingsindustrin om jordbruksproduktionen påverkas negativt. Om mål 5 kan uppnås beror inte bara på vilken stödform som har valts utan även på vilka bestämmelser som åtföljer den. En låg arealgräns för ett arealstöd innebär att även småjordbruk får del av stödet. Trots kontrollbehovet vid prisstöd kan denna stödform sägas uppfylla mål 6 i högre grad än djurbidrag, arealbidrag och inkomststöd.

Om prisstödet på sikt avskaffas återstår för upprätthållande av jordbruksdriften produktionsfaktorstöden djurbidrag och arealstöd. Beträffande djurbidrag skulle man kunna eliminera de negativa effekterna för förädlingsindustrin som sammanhänger med ojämna leveranser genom fler djurräkningar per år. Som tidigare nämnts överväger SJV en sådan förändring. De höga stödnivåerna som blir följden av en omvandling av

prisstöd skulle dock medföra stora omfördelningar mellan olika företag och innebära ökade kapitaliseringseffekter. Dessutom torde en omvandling innebära ökad administration och kontroll.

En möjlighet är att komplettera djurbidraget med ett arealbidrag under förutsättning att man kan lösa de administrativa problemen. För att inte få alltför stora negativa effekter som kan leda till en minskad produktionsvolym i stödområdet skulle dessa stödformer kunna kompletteras med ett investeringsstöd som kan styras mot exempelvis investeringar i mjölkkanläggningar eller andra maskininvesteringar.

Ett alternativ till djurbidrag/arealbidrag är utbetalning av ett inkomststöd proportionellt mot antalet standardtimmar i repektive företag. Även här skulle möjligtvis ett investeringsstöd kunna motverka de negativa effekterna för produktiviteten som kan uppstå bland annat i form av en minskad maskinanvändning. Om man anser att man inte längre måste stödja just jordbruks- och livsmedelssektorerna i området skulle inkomststödet kunna ges även till andra företag än jordbruk.

Enligt SJVs uppfattning kan man, om det med hänsyn till EG:s regler inte bedöms som möjligt att bibehålla pristillägg, förändra stödet till jordbruket i norra Sverige genom att överföra medel som nu utgår som pristillägg till att utgå som en kombination av areal- och djurbidrag. Den närmare utformningen av en sådan förändring bör göras med hänsyn till hur lönsamheten påverkas i olika stödområden och för olika företagstyper. Vidare bör man beakta administrativa konsekvenser. Eftersom förändringen kan innebära betydande omfördelningar mellan olika företag kan det finnas skäl att genomföra förändringen successivt under en övergångsperiod.

BILAGA

**BERÄKNADE DJURBIDRAG UNDER FÖRUTSÄTTNING ATT ENDAST SKILLNADEN
I MJÖLKPRIS OCH FODERSÄDSPRIS SKALL BEAKTAS (STATISK BERÄKNING)**

Grundförutsättning: 1989/90 års volymer hålls konstanta. Effekten för mjölk beräknas enligt den (enkla) formeln $Q_m \cdot (P_{m89} - P_{m92}) - Q_f \cdot (P_{f89} - P_{f92})$.

Q_m = mjölkavkastn 1989/89. P_{m89} = priset på mjölk 89/90. P_{m92} = priset på mjölk 1992.

Q_f = förbr av fodersäd 1989/90. P_{f89} = priset på fodersäd 89/90. P_{f92} = priset på fodersäd 1992.

För andra produktionsgrenar än mjölk har motsvarande beräkningar gjorts.

På sista raden i resp uppställning anges stödbehov enligt föreliggande enkla modell i förhållande till den faktiskt utbetalade nivån 1992/93.

Ett minustecken anger att den beräknade utbetalningsnivån ligger under den faktiska nivån 1992/93. Det omvända gäller om talet är positivt.

1. Mjölk

Stödområde	1	2a	2b	3	4
					Mult 0.67
Mjölkpris exkl pristillägg 1989/90	2,94	2,94	2,94	2,94	2,94
1992	2,69	2,69	2,69	2,69	2,69
Fodersädspris 1989/90 kr/kg	2,07	2,02	2,02	1,81	1,75
1992 kr/kg	1,80	1,78	1,72	1,58	1,54
Mjölkavkastning 1989/90 kg/ko	6800	6800	6800	6800	6800
Förbrukning fodersäd 89/90 kg/ko	1757	1705	1683	1585	1495
Antal djur	21	21	21	21	21
Utfall=ökat stödbehov för perioden 89/90-92	25738	27107	25097	28044	11608
Per djur	1226	1291	1195	1335	553
Utbetalt Norrlands- djurbidr 89/90	1318	1060	540	296	179
dec 92	3610	3160	3030	2450	1160
Stödökning 89/90-dec92	2292	2100	2490	2154	981
Nettoskillnad(1226-2292)	-1066	-809	-1295	-819	-428
Tillägg 2-priseffekt	820	790	769	720	452 (67% beaktat omr 4)
Återstår(=skillnad i nivå i förhållande till 1992/93)	-246	-19	-526	-99	24

2. Nötkött

Stödområde	1	2a	2b	3	4
					Mult 0.67
Köttpris exkl pristillägg 1989/90	32,05	32,05	32,05	32,05	32,05
1992	29,01	29,01	29,01	29,01	29,01
Fodersädspris 1989/90 kr/kg	2,07	2,02	2,02	1,81	1,75
1992 kr/kg	1,80	1,78	1,72	1,58	1,54
Produktion 1989/90 hela besättn kg	1785	1785	1785	1785	1785
Fodersädsförbr 89/90 per djur	833	833	833	833	833
Antal (LBR)-djur	10	10	10	10	10
Utfall=ökat stödbehov för perioden 89/90-92	3176	3426	2926	3510	2463
Per djur	318	343	293	351	246
Utbetalt Norrlands- djurbidr 89/90	356	220	220	91	56
dec 92	560	525	525	330	200
Stödökning 89/90-dec92	204	305	305	239	144
Nettoskillnad (=skillnad i nivå i förh till faktisk 1992/93)	114	38	-12	112	102

3. Slaktsvin

	omr 2			
Köttpris 1989/90 kr/kg	15,76	15,76	15,76	15,76
1992 kr/kg	15,53	15,53	15,53	15,53
Fodersädspris 1989/90 kr/kg	2,07	2,02	1,81	1,75
1992 kr/kg	1,80	1,75	1,58	1,54
Produktion 1989/90 hela besättn kg	132600	132600	132600	132600
Fodersädsförbr 89/90 per djur	190	190	190	190
Antal slaktade/år	750	750	750	750
Utfall=ökat stödbehov för perioden 89/90-92	-7896	-7896	-2208	426
Per djur	-11	-11	-3	1
Utbetalt Norrlands- djurbidr 89/90	0	0	0	0
dec 92	45	40	35	20
Stödökning 89/90-dec92	45	40	35	20
Nettoskillnad (=skillnad i nivå i förh till faktisk 1992/93)	-56	-51	-38	-19

2. Nötkött

Stödområde	1	2a	2b	3	4
					Mult 0.67
Köttpris exkl pristillägg 1989/90	32,05	32,05	32,05	32,05	32,05
1992	29,01	29,01	29,01	29,01	29,01
Fodersädspris 1989/90 kr/kg	2,07	2,02	2,02	1,81	1,75
1992 kr/kg	1,80	1,78	1,72	1,58	1,54
Produktion 1989/90 hela besättn kg	1785	1785	1785	1785	1785
Fodersädsförbr 89/90 per djur	833	833	833	833	833
Antal (LBR)-djur	10	10	10	10	10
Utfall=ökat stödbehov för perioden 89/90-92	3176	3426	2926	3510	2463
Per djur	318	343	293	351	246
Utbetalt Norrlands- djurbidr 89/90	356	220	220	91	56
dec 92	560	525	525	330	200
Stödökning 89/90-dec92	204	305	305	239	144
Nettoskillnad (=skillnad i nivå i förh till faktisk 1992/93)	114	38	-12	112	102

3. Slaktsvin

	omr 2			
Köttpris 1989/90 kr/kg	15,76	15,76	15,76	15,76
1992 kr/kg	15,53	15,53	15,53	15,53
Fodersädspris 1989/90 kr/kg	2,07	2,02	1,81	1,75
1992 kr/kg	1,80	1,75	1,58	1,54
Produktion 1989/90 hela besättn kg	132600	132600	132600	132600
Fodersädsförbr 89/90 per djur	190	190	190	190
Antal slaktade/år	750	750	750	750
Utfall=ökat stödbehov för perioden 89/90-92	-7896	-7896	-2208	426
Per djur	-11	-11	-3	1
Utbetalt Norrlands- djurbidr 89/90	0	0	0	0
dec 92	45	40	35	20
Stödökning 89/90-dec92	45	40	35	20
Nettoskillnad (=skillnad i nivå i förh till faktisk 1992/93)	-56	-51	-38	-19

4. Smågrisprod 50 suggor 950 smågrisar

Smågrvärde 1989/90	502	502	502	502
1992	530	530	530	530
Fodersädspris 1989/90	2,07	2,02	1,81	1,75
1992	1,80	1,75	1,58	1,54
Antal produc smågrisar 1989/90	950	950	950	950
Fodersädsförbr 89/90 per smågris	93	93	93	93
Antal levererade smågrisar/år	950	950	950	950
Utfall=ökat stödbehov för perioden 89/90-92	-50563	-50563	-47013	-30309
Utslaget per smågris	-53	-53	-49	-32
Omräknat till sugga	-1011	-1011	-940	-606
Utbetalt Norrlandsdjurbidr per sugga 89/90	1435	975	590	335
dec 92	1455	995	615	350
Stödökning 89/90-dec92	20	20	25	15
Nettoskillnad (=skillnad i nivå i förh till faktisk 1992/93)	-1031	-1031	-965	-621

Jordbruksverkets rapporter 1992

- 1 Livsmedelsindustrin och EG. Del 1 Kartläggning – prisutjämnning
- 2 Marknadsöversikt – Vegetabilier
- 3 Tillsyn enligt djurskyddslagen 1991
- 4 Stödet till jordbruket och livsmedelsindustrin i norra Sverige 1992/93
- 5 Utvärdering av den livsmedelspolitiska reformen
- 6 Sektorskalkyl för jordbruket
- 7 Jordbruket i EG - Effekter av EG-kommissionens reformförslag
- 8 Lagring av stallgödsel i stuka direkt på mark
- 9 Miljökonsekvensbeskrivningar inom jordbruket (utkommer augusti -92)
- 10 Livsmedelskonsumtionen 1988–1991
- 11 Investeringar och kapacitetsutnyttjande i mjölkproduktionen
- 12 Livsmedelsindustrin och EG. Del 2 Branschbeskrivningar I EES-avtalet
- 13 Jordbruket i EG – EGs jordbruksreform
- 14 Marknadsöversikt – Animalier
- 15 Omställningsarealernas användning
- 16 Faktorer för värdeberäkning 1992 — Lantbruksfastigheter
- 17 Jämförelse mellan mjölk- och mejerivarusektorn i Sverige och EG
- 18 Jämförelse mellan nötköttssektorn i Sverige och EG
- 19 Jämförelse mellan grisköttssektorn i Sverige och EG
- 20 Jämförelse mellan äggsektorn i Sverige och EG
- 21 Jämförelse mellan fågelköttssektorn i Sverige och EG
- 22 Livsmedelsberedskapen och EG
- 23 Behov av veterinärer under 1990-talet
- 24 Utrikeshandel med livsmedel 1989–1991
- 25 Jämförelse mellan spannmålssektorn i Sverige och EG
- 26 Jämförelse mellan oljeväxtsektorn i Sverige och EG
- 27 Jämförelse mellan sockersektorn i Sverige och EG
- 28 Jämförelse mellan fabrikspotatis/stärkelsesektorn i Sverige och EG
- 29 Jämförelse mellan fodersektorn i Sverige och EG
- 30 Utvärdering av den livsmedelspolitiska reformen
- 31 Jordbrukets struktur- och inkomstutveckling – Bilaga 3 till Rapport 1992:30
- 32 Marknadsutveckling m m – Bilaga 1 till Rapport 1992:30
- 33 Utvärdering av omställningsåtgärder m m i den nya livsmedelspolitiken – Bilaga 2 till Rapport 1992:30
- 34 Resultat av handlingsprogrammet för att minska hälso- och miljöriskerna vid användning av bekämpningsmedel
- 35 Riktlinjer för gödsling och kalkning 1993

Jordbruksverkets Rapport kan beställas från
Informationsenheten, Jordbruksverket, 551 82 Jönköping
telefon 036-15 51 75 (direkt), 15 50 00 (växel)
